

Lex Borghans, Johan Coenen, Bart Golsteyn, Timo Huijgen, Inge Sieben

Voorlichting en begeleiding bij de studie- en beroepskeuze en de rol van arbeidsmarktinformatie

Onderzoek uitgevoerd door Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt van de Universiteit Maastricht in opdracht van de Raad voor Werk en Inkomen

Maart 2008

Inhoud

Samenvatting en conclusies	1
Hoofdstuk 1 Inleiding	3
Hoofdstuk 2 Voorlichting bij de keuze van profielen in het voortgezet onderwijs	7
2.1 Spijt over de keuze van het vakkenpakket	7
2.2 Tevredenheid over de hulp bij de keuze van het vakkenpakket	10
2.3 Wisselen van profiel naar uiteindelijk uitstroomprofiel	12
Hoofdstuk 3 Voorlichting bij de keuze van een studie in het hoger onderwijs	17
3.1 Vervolgopleiding: spijt, tevredenheid over hulp bij keuze en het afbreken van de studie	17
3.2 Spijt en gebruikte informatiebronnen	20
3.3 Redenen voor het ongediplomeerd verlaten van de vervolgopleiding	25
3.4 Spijt van gekozen vervolgopleiding: een nadere analyse van het studiekeuzeproces	29
Hoofdstuk 4 Studiebegeleiding en voorbereiding op de arbeidsmarkt in het hoger onderwijs	37
4.1 Positie anderhalf jaar na afstuderen	37
4.2 Studiekeuzebegeleiding en de beroepsloopbaan	40
Hoofdstuk 5 Studiekeuzebegeleiding binnen havo en vwo	47
5.1 klassikale studiekeuzebegeleiding	49
5.2 Individuele studie- en beroepskeuzebegeleiding	53
5.3 Studiekeuzelessen geïntegreerd in het reguliere onderwijs	57
5.4 Stellingen	58
5.5 Spijt en studiekeuzebegeleiding	59
5.5.1 Spijt en klassikale studiekeuzebegeleiding	60
5.5.2 Spijt en individuele studiekeuzebegeleiding	61
5.6 Begeleiding tijdens de hbo- of wo-opleiding	62

Samenvatting en conclusies

Studie- en beroepskeuzebegeleiding is van belang voor een goede doorstroom van het onderwijs naar de arbeidsmarkt. Uit onderzoek is bekend dat studiekeuzes waarvan leerlingen achteraf spijt hebben, leiden tot minder gemotiveerd studiegedrag en een grotere kans op voortijdige uitval uit opleidingen. Ook na afstuderen zijn schoolverlaters die achteraf gezien liever een andere opleiding hadden willen volgen minder tevreden met hun werk en gaan ze vaak alsnog een andere opleiding volgen om een beroep te kunnen gaan uitoefenen dat beter bij hun wensen en capaciteiten aansluit. Hiermee zijn hoge kosten gemoeid. Een belangrijke vraag is daarom op welke wijze studie- en beroepskeuzevoorlichting de kwaliteit van de studiekeuze kan verbeteren.

In dit rapport staat de vraag centraal in hoeverre de kwaliteit van de opleidingskeuze verhoogd wordt door een betere begeleiding bij de keuze voor de betreffende opleiding vanuit het voortgezet onderwijs en betere voorlichting vanuit het hoger onderwijs. We richten ons hierbij op havo en vwo. Het rapport bestaat uit twee delen. In het eerste deel wordt op deze problematiek ingegaan vanuit het perspectief van de leerling. In het tweede deel vanuit het perspectief van de school.

Keuzebegeleiding richt zich vooral op de profielkeuze

Bij zowel havo als vwo hebben scholen de meeste aandacht voor studie- en beroepskeuzebegeleiding in het derde leerjaar. Als er klassikale studie- en beroepskeuzelessen zijn dan gaat het gemiddeld om ongeveer 10 uur per jaar. In het derde jaar is dat gemiddeld 16 uur. Dat wijst er op dat vooral de begeleiding van de profielkeuze veel aandacht krijgt. In de meeste leerjaren gebruiken de meeste scholen zelfontwikkelde materialen. Alleen in het derde jaar is de Multiple Choice de meeste gebruikte methode. Ook de tijd die besteed wordt aan individuele begeleiding kent een duidelijk piek in het derde studiejaar.

Bij de profielkeuze wordt nauwelijks gekeken naar de arbeidsmarkt

Kwalitatief goede informatie draagt duidelijk bij aan de tevredenheid van de leerlingen met de gemaakte profielkeuze. Het gaat hierbij echter alleen om inhoudelijke informatie over de vakkenpakketten. Informatie over vervolgopleidingen speelt nauwelijks een rol en informatie over de latere mogelijkheden op de arbeidsmarkt speelt geen rol bij dit keuzeproces. Er zijn aanwijzingen dat leerlingen tegen het einde van de opleiding meer informatie over de arbeidsmarkt krijgen. Door kwalitatief goede arbeidsmarktinformatie al in de fase van profielkeuze een plaats te geven kan de noodzaak tot aanpassing van de profielkeuze achteraf voorkomen worden.

Concrete kennis van beroepen draagt sterk bij aan goede keuzes

Ook bij de keuze voor een vervolgopleiding lijkt het accent in de begeleiding te liggen bij informatie over de inhoud van de opleidingen en wordt veel minder aandacht besteed aan de arbeidsmarktmogelijkheden en de inhoud van beroepen. Concrete kennis van beroepen, zoals

werkervaring of stage, open dagen en informatie die men krijgt door het beroep van familieleden draagt wel duidelijk bij aan de kwaliteit van de studiekeuze. Dit is een duidelijke aanwijzing dat meer inzicht in wat leerlingen later in de beroepsuitoefening kunnen verwachten hun keuzeproces aanzienlijk kan verbeteren. Als er een vergelijking wordt gemaakt tussen de profielen blijkt dat leerlingen met bijvoorbeeld het profiel natuur en techniek veel minder vaak spijt hebben van hun opleidingskeuze dan leerlingen die economie en maatschappij hebben gevolgd. Een andere opmerkelijke conclusie is dat bij studiekeuzevoorlichting veel gebruik wordt gemaakt van folders en internet, terwijl uit het onderzoek blijkt dat deze methodes het minst succes opleveren en soms zelfs contraproductief werken.

Begeleiding aan het einde van de opleiding bevordert de kwaliteit van de studiekeuze

Voor het havo vinden we dat in scholen die aan het einde van de opleiding relatief veel tijd besteden aan klassikale studie- en beroepskeuzebegeleiding, de kwaliteit van de keuze aanzienlijk verbetert. De opbrengsten van klassikale studiekeuzebegeleiding zijn zeer groot: als er in het derde, vierde of vijfde leerjaar 10 uur meer aandacht aan klassikale studiekeuzebegeleiding wordt gegeven zal het aantal leerlingen met spijt respectievelijk dalen met 1,4, 1,9 en 2,1 procentpunten. Ook individuele begeleiding heeft een gunstig effect. Als het aantal leerlingen dat meerdere gesprekken voert in het derde havo leerjaar met 10 procentpunten stijgt, vermindert de spijt met 1,7 procentpunten. Voor het vwo is het verband tussen studie- en beroepskeuzebegeleiding en de kwaliteit van de studiekeuze niet goed te leggen. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat de voorlichting op het havo meer arbeidsmarktgericht is dan op het vwo.

Hoofdstuk 1 Inleiding

Goede studie- en beroepskeuzebegeleiding is van groot belang voor een goede doorstroom van het onderwijs naar de arbeidsmarkt. Uit eerder onderzoek is naar voren gekomen dat ongeveer een vijfde deel van alle schoolverlaters spijt heeft van de opleidingskeuze. Velen van hen corrigeren hun keuze door verder te studeren. Tijdens dit proces kan men niet of minder participeren op de arbeidsmarkt. Dit gaat gepaard met een kostenpost van ongeveer 5,7 miljard euro per jaar (ROA 2004). Ook blijkt dat bestaande studie- en beroepskeuzebegeleiding er vooral op is gericht dat (aanstaande) studenten zichzelf en hun eigen voorkeuren en interesses beter leren kennen, terwijl er minder aandacht wordt besteed aan de kwaliteit van het toekomstbeeld dat zij hebben (ROA, 2006). Dit duidt erop dat een goede studie- en beroepskeuzebegeleiding, waarbij ook aandacht is voor het geven van arbeidsmarktinformatie en een realistische voorlichting over mogelijke toekomstige beroepen, essentieel is.

In dit rapport staat de vraag centraal in hoeverre de kwaliteit van de opleidingskeuze verhoogd wordt door een betere begeleiding bij de keuze voor de betreffende opleiding vanuit het voortgezet onderwijs en betere voorlichting vanuit het hoger onderwijs. Om antwoord op deze vraag te geven, is het allereerst belangrijk om te inventariseren welke strategieën onderwijsinstellingen hanteren in de studie- en beroepskeuzevoorlichting en -begeleiding en welke rol arbeidsmarktinformatie in dit proces speelt. Daarnaast zal onderzocht worden wat de relatie is tussen studie- en beroepskeuzebegeleiding en de latere studie- en beroepsloopbaan. Het ROA verzamelt al sinds begin jaren negentig op structurele basis gegevens bij pas gediplomeerde leerlingen van havo/vwo-scholen en bij pas afgestudeerde studenten van hbo/wo-instellingen. In deze zogenaamde schoolverlaterenquêtes is een veelheid aan informatie beschikbaar over de bestemming van gediplomeerde schoolverlaters in het vervolgonderwijs en op de arbeidsmarkt. Daarbij worden ook vragen gesteld over de studie- en beroepskeuze. Bovendien is in het voorjaar van 2005 aan een groot aantal respondenten van de schoolverlaterenquête van 2004 nogmaals een aantal additionele vragen voorgelegd over studiekeuzes. Aan de hand van deze gegevens zal in dit rapport de studiekeuzebegeleiding worden geanalyseerd.

In aanvulling op deze gegevens is door middel van een enquête onder decanen van havo/vwo-scholen en bij hbo/wo-instellingen aanvullende informatie verzameld over de specifieke activiteiten en faciliteiten die ingezet worden bij studie- en beroepskeuzebegeleiding. We beschikken hierdoor over de gegevens van 336 havo/vwo-scholen en 36 hbo/wo-instellingen.

In het eerste deel van het rapport onderzoeken we de studie- en beroepskeuze vanuit het perspectief van de leerling. De bron van de analyses van dit deel zijn de schoolverlaterenquêtes van het ROA uit 2004. Als maat voor de kwaliteit van de studiekeuze gebruiken we de vraag of leerlingen achteraf dezelfde keuze zouden maken. In hoofdstuk 2 gaan we in op de tevredenheid met de keuze van het

profiel, hoofdstuk 3 gaat in op de tevredenheid met de studiekeuze in het hoger onderwijs, en hoofdstuk 4 behandelt de vraag of studenten goed worden voorbereid op de arbeidsmarkt.

In het tweede deel van het rapport wordt de studie- en beroepskeuze bekeken vanuit het perspectief van de school. In hoofdstuk 5 geven we een overzicht van het studie- en beroepskeuzebeleid en onderzoeken we welk beleid leidt tot een hogere kwaliteit van de keuzes.

DEEL I

Het perspectief van de leerling

Hoofdstuk 2 Voorlichting bij de keuze van profielen in het voortgezet onderwijs

In dit hoofdstuk wordt gekeken naar het gekozen vakkenpakket c.q. het gekozen studieprofiel van gediplomeerde havo- en vwo-schoolverlaters. In paragraaf 2.1 wordt nader ingegaan op de vraag in hoeverre men spijt heeft van de gemaakte keuze met betrekking tot het gevolgde profiel. In de paragraaf daarna komt de tevredenheid over de hulp die men bij deze keuze gehad heeft ter sprake. Ten slotte staat in paragraaf 2.3 het percentage van de schoolverlaters dat van profiel gewisseld heeft centraal.

2.1 Spijt over de keuze van het vakkenpakket

Om een indruk te krijgen van de tevredenheid onder de gediplomeerde schoolverlaters uit het voortgezet onderwijs over het gevolgde opleidingsprofiel is hen de vraag voorgelegd of men achteraf bezien het gevolgde vakkenpakket of profiel opnieuw zou kiezen. In tabel 2.1 staat per profiel het percentage schoolverlaters dat aangeeft spijt te hebben van de keuze die men tijdens het voortgezet onderwijs gemaakt heeft met betrekking tot het studieprofiel¹.

Van de totale groep havisten heeft 16,5% spijt van de gemaakte profielkeuze. Havo-scholieren die het profiel natuur en techniek gevolgd hebben waren achteraf het meest tevreden over hun keuze. Slechts 10,3% van hen zou liever een ander vakkenpakket hebben gekozen. Degenen met het profiel havo cultuur en maatschappij waren daarentegen heel wat minder tevreden: bijna twee van de tien (19%) gediplomeerden uit dit profiel had achteraf liever een ander profiel gekozen. De havo-uitstroom van de andere twee profielen zit wat betreft tevredenheid over de keuze van het vakkenpakket tussen de twee bovengenoemde profielen in. Van de totale vwo-uitstroom zijn het eveneens de gediplomeerden met het profiel cultuur en maatschappij die het minst tevreden zijn: 17% van hen had liever een ander profiel gevolgd. De vwo-schoolverlaters met profiel natuur en techniek zijn evenals hun collega's op havo niveau relatief vaak tevreden met hun studiekeuze: slechts 10,6% had liever een ander vakkenpakket gekozen. De vwo-ers met een natuur en gezondheid profiel zijn vergelijkbaar tevreden met hun studiekeuze: ook van hen zou bijna 90% hetzelfde profiel weer kiezen. In het algemeen zijn de schoolverlaters met een vwo-diploma iets vaker tevreden over hun gevolgde studieprofiel dan de schoolverlaters met een havo-achtergrond. Van de havisten zou bijna 84% hetzelfde profiel kiezen, van de vwo-ers bijna 87%.

1. De profielkeuze vindt in zowel het havo als het vwo in het derde leerjaar plaats.

Tabel 2.1

Spijt van keuze vakkenpakket naar profiel

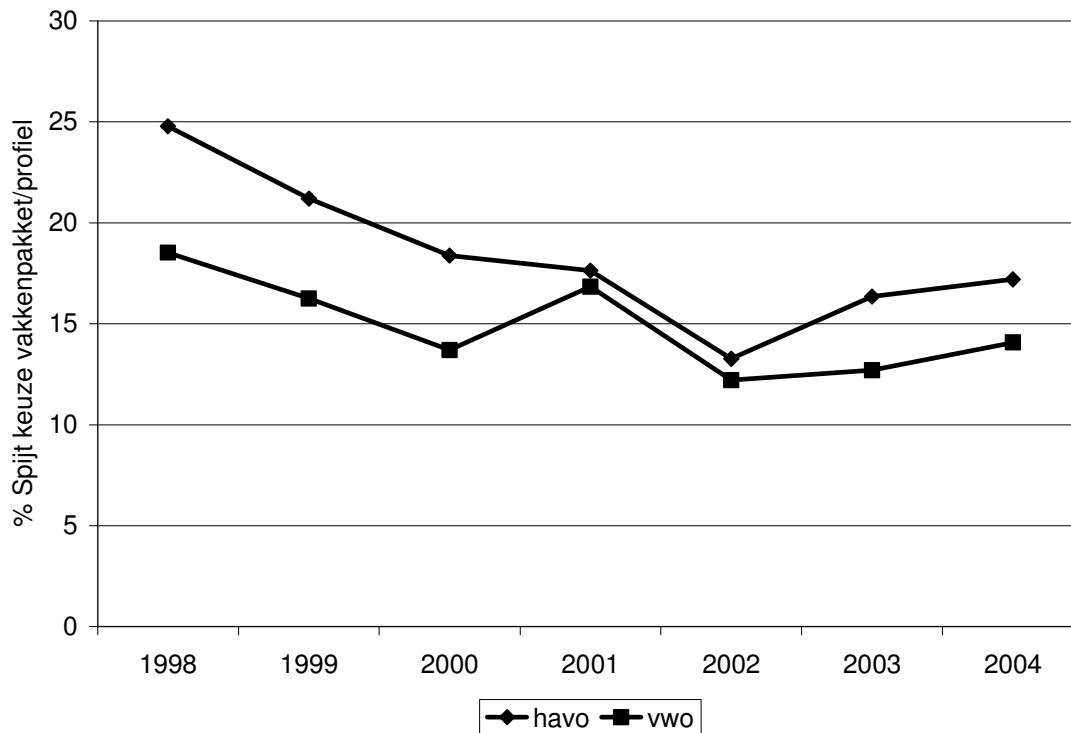
		Gevolgte profiel				Totaal %
		Cultuur en maatschappij %	Economie en maatschappij %	Natuur en gezondheid %	Natuur en techniek %	
Havo	Geen spijt keuze vakkenpakket	81,0	83,1	86,1	89,7	83,5
	Spijt keuze vakkenpakket	19,0	16,9	13,9	10,3	16,5
	Totaal					
Vwo	Geen spijt keuze vakkenpakket	83,0	85,2	89,5	89,4	86,8
	Spijt keuze vakkenpakket	17,0	14,8	10,5	10,6	13,2
	Totaal					

Bron: ROA (SIS), 2004

Figuur 2.1 toont de spijt van het gekozen profiel over de tijd. Uit de figuur blijkt dat de gemiddelde spijt zowel voor havo als vwo is afgenomen. In alle jaren is de spijt van havo gediplomeerden over het profiel groter dan dat van vwo gediplomeerden.

Figuur 2.1

Spijt van het gekozen profiel, 1998-2004

Bron: ROA (SIS)

Om meer inzicht in bovengenoemde resultaten te krijgen is door middel van een regressieanalyse gekeken wat de invloed van enkele belangrijke kenmerken is op het percentage schoolverlaters dat spijt heeft van de keuze van het vakkenpakket.

De variabele ‘spijt van het gekozen vakkenpakket’ is afgezet tegen de variabelen die aangeven wat men van de informatie vond die men tijdens de studiekeuze gekregen heeft. Deze informatie had betrekking op verschillende aspecten die van belang zijn bij het kiezen van een opleidingsprofiel. Het gaat hierbij om informatie over de vakkenpakketten zelf, over de mogelijkheden van de vakkenpakketten en over de mogelijke vervolgopleidingen aansluitend aan het gekozen havo- dan wel vwo-profiel. De schoolverlaters konden aangeven of ze deze informatie (1) slecht, (2) matig, (3) redelijk of (4) goed vonden. Als controlevariabelen zijn hierbij het geslacht, de leeftijd, het gevolgde opleidingsniveau, het gevolgde profiel, etniciteit en het hoogste opleidingsniveau van de ouders gebruikt.

Tabel 2.2

Kwaliteit van de informatie bij keuze vakkenpakket en spijt van keuze vakkenpakket²

	Coef	Std. Error	
Constante	0,294	0,096	***
Kwaliteit informatie over de mogelijkheden van verschillende vakkenpakketten	-0,020	0,009	**
Kwaliteit informatie bij de keuze van het vakkenpakket	-0,058	0,010	***
Kwaliteit informatie over vervolgopleidingen	0,009	0,009	
Kwaliteit informatie over hulp bij het kiezen van vervolgopleidingen	0,005	0,008	
Kwaliteit informatie over de inhoud van lessen bij de vervolgopleiding	-0,002	0,008	
Kwaliteit informatie over lesgeefmethode bij vervolgopleiding	0,010	0,007	
Kwaliteit informatie over moeilijkheidsgraad bij vervolgopleiding	-0,008	0,007	
Kwaliteit informatie over beroepen die uit te voeren zijn met vervolgopleiding	-0,002	0,007	
Kwaliteit informatie over kans op werk met vervolgopleiding	-0,007	0,006	
Man	0,033	0,014	**
Leeftijd	0,009	0,004	*
Havo	0,021	0,013	
Profiel economie en maatschappij	-0,053	0,016	***
Profiel natuur en gezondheid	-0,065	0,017	***
Profiel natuur en techniek	-0,095	0,022	***
Allochtoon	0,019	0,019	
Hoogste opl niveau ouders: basisonderwijs	0,047	0,028	
Hoogste opl niveau ouders: mavo/mulo	-0,012	0,019	
Hoogste opl niveau ouders: havo/vwo	-0,013	0,020	
Hoogste opl niveau ouders: mbo	-0,001	0,020	
Hoogste opl niveau ouders: universiteit	0,006	0,017	

(*), (**), (***) : significant op respectievelijk 10%, 5% en 1%

Bron: ROA (SIS), 2004

2. Zie bijlage tabel B2.1 voor rechte tellingen met betrekking tot de kwaliteit van de informatie.

Noot: De getallen in deze regressie tabel moeten worden gelezen als veranderingen in de kans op spijt door een verschuiving met een eenheid in de variabelen in de tabel. Bijvoorbeeld: mannen hebben 3,3% meer kans op spijt dan vrouwen, havisten hebben 2,1% meer kans op spijt dan VWO schoolverlaters. De variabelen met betrekking tot informatie zijn gemeten op een 5 puntsschaal waarbij 1 staat voor geen informatie gehad en 5 voor goede informatie gehad.

Het blijkt (tabel 2.2.) dat met name de kwaliteit van de informatie bij de keuze van het vakkenpakket de kans op spijt van de profielkeuze significant verlaagt. Met andere woorden, hoe beter deze informatie bij de keuze zelf is hoe minder spijt er achteraf ontstaat. Ook de kwaliteit van de informatie over de mogelijkheden van de verschillende vakkenpakketten hangt samen met een lagere kans op spijt. De omvang van dit effect is echter ongeveer een factor drie kleiner. Informatie over vervolgopleidingen en arbeidsmarktinformatie lijkt geen invloed te hebben op de kwaliteit van de profielkeuze. Opvallend is dat mannen vaker spijt hebben dan vrouwen en oudere schoolverlaters vaker dan jongere schoolverlaters. Daarnaast blijkt dat gediplomeerden met profiel cultuur en maatschappij een significant hogere kans op spijt hebben dan gediplomeerden van de andere profielen.

2.2 Tevredenheid over de hulp bij de keuze van het vakkenpakket

Leerlingen krijgen bij het kiezen van een geschikt profiel hulp aangeboden van de onderwijsinstelling waar ze aan verbonden zijn. De mate van tevredenheid over deze hulp tijdens het kiezen van het vakkenpakket, gemeten na het behalen van het diploma, geeft een indicatie over de kwaliteit van de hulp tijdens dit keuzeproces. De oordelen over de tevredenheid met de verkregen hulp staan vermeld in tabel 2.3.

Van alle havo-schoolverlaters is zo'n 45% tevreden tot zeer tevreden met de geboden hulp, en is 18,5% zeer of tamelijk ontevreden. Met name de havo-gediplomeerden met een opleidingsachtergrond economie en maatschappij zijn minder te spreken over de verkregen hulp. Bijna een kwart (23%) van de uitstroom uit dit profiel is dit oordeel toegedaan. Binnen dit profiel is men ook het minst vaak tevreden of zeer tevreden. Het positiefst in hun oordeel zijn de schoolverlaters met het profiel natuur en techniek: bijna 56% is tevreden tot zeer tevreden over de hulp die ze gekregen hebben. De havo-schoolverlaters met het profiel natuur en gezondheid zijn na de schoolverlaters met het profiel natuur en techniek het vaakst tevreden over dit aspect. Vergelijkbare verhoudingen vindt men terug bij de gediplomeerde vwo-ers. De uitstroom uit het profiel natuur en techniek is het vaakst tevreden tot zeer tevreden (58,2%), gevolgd door de uitstroom uit het profiel natuur en gezondheid (52,9%). Ook hier scoort het profiel economie en maatschappij voor wat betreft de ontevredenheid hoog: 18,3% is zeer tot tamelijk ontevreden over de verkregen hulp. Opvallend is dat de vwo-schoolverlaters in totaliteit vaker tevreden tot zeer tevreden zijn dan de havo-schoolverlaters.

Tabel 2.3

Tevredenheid met hulp bij keuze vakkenpakket naar profiel

		Gevolgte profiel				Totaal %
		Cultuur en maatschappij %	Economie en maatschappij %	Natuur en gezondheid %	Natuur en techniek %	
Havo	zeer ontevreden tamelijk ontevreden neutraal tevreden zeer tevreden	4,5 11,5 38,5 37,9 7,5	6,6 16,2 36,8 33,0 7,4	3,8 11,7 33,9 38,6 12,0	5,4 10,2 28,5 41,9 14,0	
Vwo	zeer ontevreden tamelijk ontevreden neutraal tevreden zeer tevreden	1,7 14,8 33,9 39,1 10,4	3,6 14,7 34,7 40,8 6,2	3,4 11,7 31,9 40,8 12,1	3,4 8,4 30,0 44,1 14,1	3,1 12,7 32,9 41,0 10,3

Bron: ROA (SIS), 2004

Ook bij het aspect tevredenheid over de hulp bij de keuze van het vakkenpakket is door middel van een regressieanalyse gekeken wat de invloed van enkele belangrijke onderliggende variabelen is. De variabele 'tevredenheid over de verkregen hulp bij de keuze van het vakkenpakket' is afgezet tegen enkele verklarende variabelen die aangeven wat men van de kwaliteit vond van de informatie die men tijdens de studiekeuze gekregen heeft. Als controlevariabelen zijn daarbij dezelfde variabelen gebruikt als bij de analyse in paragraaf 2.1. Tabel 2.4 toont de resultaten van deze analyse.

Uit deze tabel komt naar voren dat de oordelen over de kwaliteit van de verkregen informatie bij de keuze van het vakkenpakket, de mogelijkheden van de verschillende vakkenpakketten en de kwaliteit van de informatie over de hulp bij het kiezen van vervolgoopleidingen positief samenhangen met de tevredenheid over de hulp bij de keuze van het vakkenpakket. Ook de mening van de schoolverlaters over de kwaliteit van de informatie over de moeilijkheidsgraad van eventuele vervolgoopleidingen hangt positief samen met de tevredenheid met de geboden hulp bij de keuze. Opnieuw is er geen significant verband tussen de kwaliteit van de arbeidsmarktinformatie en de tevredenheid met de keuze. In paragraaf 2.1 bleek dat mannen vaker spijt hebben over hun profielkeuze dan vrouwen. In deze analyse blijkt echter dat mannen wel vaker tevreden zijn over de verkregen hulp. Daarnaast zijn jongere gediplomeerden uit het voortgezet onderwijs vaker tevreden dan oudere. Zoals al uit tabel 2.3 blijkt zijn havisten minder vaak tevreden dan de uitstroom uit het vwo en zijn schoolverlaters met het profiel natuur en techniek vaker tevreden over de verkregen hulp bij de keuze van het vakkenpakket.

Tabel 2.4

Informatie en tevredenheid met hulp keuze van vakkenpakket

	Coef	Std. Error	
Constante	1,441	0,232	***
Informatie over de mogelijkheden van verschillende vakkenpakketten	0,069	0,022	***
Informatie bij de keuze van het vakkenpakket	0,339	0,024	***
Informatie over vervolgoedingen	0,032	0,021	
Informatie over hulp bij het kiezen van vervolgoedingen	0,140	0,020	***
Informatie over de inhoud van lessen bij de vervolgoeding	-0,018	0,018	
Informatie over lesgeefmethode bij vervolgoeding	0,010	0,018	
Informatie over moeilijkheidsgraad bij vervolgoeding	0,037	0,016	**
Informatie over beroepen die uit te voeren zijn met vervolgoeding	0,019	0,017	
Informatie over kans op werk met vervolgoeding	0,006	0,015	
Man	0,068	0,033	**
Leeftijd	-0,026	0,011	**
Havo	-0,069	0,031	**
Profiel economie en maatschappij	-0,063	0,039	
Profiel natuur en gezondheid	0,055	0,042	
Profiel natuur en techniek	0,130	0,054	**
Allochtoon	-0,073	0,046	
Hoogste opl niveau ouders: basisonderwijs	0,096	0,068	
Hoogste opl niveau ouders: mavo/mulo	0,045	0,045	
Hoogste opl niveau ouders: havo/vwo	0,041	0,048	
Hoogste opl niveau ouders: mbo	0,042	0,047	
Hoogste opl niveau ouders: universiteit	0,007	0,041	

(*), (**), (***): significant op respectievelijk 10%, 5% en 1%

Bron: ROA (SIS), 2004

Noot: De getallen in deze regressie tabel moeten worden gelezen als veranderingen in de tevredenheid met de hulp (de schaal is 1-5) door een verschuiving met een eenheid in de variabelen in de tabel. Bijvoorbeeld: mannen hebben een 0,068 hogere score op deze variabele dan vrouwen. De variabelen met betrekking tot informatie zijn gemeten op een 5 puntsschaal waarbij 1 staat voor geen informatie gehad en 5 voor goede informatie gehad.

2.3 Wisselen van profiel naar uiteindelijk uitstroomprofiel

In het voortgezet onderwijs kunnen leerlingen tijdens hun studie van profiel wisselen. Indien men er in een vroeg stadium achter komt dat de aanvankelijke profielkeuze niet de goede is, is het in sommige gevallen mogelijk om de opleiding met een ander vakkenpakket voort te zetten. Als indicator voor de kwaliteit van de profielkeuze is het interessant om te kijken naar het percentage 'wisselaars' per opleidingsprofiel. De vraag is in hoeverre schoolverlaters met een bepaald profiel dit als eerste keus had. Heeft men met andere woorden meteen voor dit opleidingsprofiel gekozen of is men er naar overgestapt?

Tabel 2.5 toont voor ieder opleidingsprofiel het percentage wisselaars, uitgesplitst naar havo en vwo. Van de gediplomeerde havisten is 4,8% tijdens de studie overgestapt naar een ander profiel. Het percentage wisselaars is binnen het havo profiel natuur en techniek zeer laag. Dit percentage kan echter niet vergeleken worden met de percentages van de andere profielen omdat het praktisch niet mogelijk is om vanuit een van de andere profielen over te stappen naar het profiel natuur en techniek. Van de totale vwo-uitstroom heeft 6,5% van profiel gewisseld. Om dezelfde reden als bij het havo is ook hier het percentage wisselaars bij het profiel natuur en techniek zeer laag. Bij de andere profielen heeft 7 tot 8% van vakkenpakket gewisseld. Opvallend is dat over het geheel genomen er binnen het vwo vaker van profiel gewisseld wordt dan binnen het havo. Ondanks dit bleek uit de vorige paragrafen dat vwo-ers vaker tevreden zijn over de verkregen hulp bij de studiekeuze.

Tabel 2.5

Wisselen van profiel naar laatste keuze van profiel

		Gevolgte profiel				Totaal %
		Cultuur en maatschappij %	Economie en maatschappij %	Natuur en gezondheid %	Natuur en techniek %	
Havo	Heeft niet gewisseld van profiel	94,7	94,8	94,9	98,6	95,2
	Heeft gewisseld van profiel	5,3	5,2	5,1	1,4	4,8
Vwo	Heeft niet gewisseld van profiel	92,0	92,9	91,9	98,8	93,5
	Heeft gewisseld van profiel	8,0	7,1	8,1	1,2	6,5

Bron: ROA (SIS), 2004

Evenals in de paragrafen 2.1 en 2.2 is er een vergelijkbare regressieanalyse uitgevoerd op het percentage profielwisselaars. De resultaten hiervan staan in tabel 2.6.

Uit deze analyse komt naar voren dat een hogere kwaliteit van informatie over de kansen op werk scholieren eerder doet besluiten te wisselen van het ene naar het andere profiel. Mogelijk komt dergelijke informatie vaak te laat en besluiten leerlingen om op grond hiervan alsnog van profiel te wisselen. Goede informatie over de arbeidsmarktkansen na verdere studie leiden er blijkbaar toe dat mensen eerder van profiel wisselen dan minder goede informatie. De kwaliteit van de informatie over de hulp bij het kiezen van een vervolgopleiding heeft een negatief effect op het percentage wisselaars. Met andere woorden: hoe beter deze hulp, hoe minder snel men van profiel zal wisselen. Daarnaast blijkt dat oudere schoolverlaters meer van profiel wisselen dan jongere. De belangrijkste resultaten uit tabel 2.5 worden ook met de onderhavige analyse bevestigd: havo-scholieren wisselen minder vaak van profiel dan vwo-scholieren en het wisselen van een profiel naar het profiel natuur en techniek komt vrijwel niet voor.

Tabel 2.6

Informatie en de kans op wisselen van profiel

	Coef	Std. Error	
Constante	-0,021	0,062	
Informatie over de mogelijkheden van verschillende vakkenpakketten	-0,006	0,006	
Informatie bij de keuze van het vakkenpakket	-0,004	0,006	
Informatie over vervolgoedingen	-0,002	0,006	
Informatie over hulp bij het kiezen van vervolgoedingen	-0,013	0,005	**
Informatie over de inhoud van lessen bij de vervolgoeding	-0,008	0,005	
Informatie over lesgeefmethode bij vervolgoeding	0,005	0,005	
Informatie over moeilijkheidsgraad bij vervolgoeding	0,007	0,004	
Informatie over beroepen die uit te voeren zijn met vervolgoeding	-0,006	0,004	
Informatie over kans op werk met vervolgoeding	0,011	0,004	***
Man	0,005	0,009	
Leeftijd	0,009	0,003	***
Havo	-0,017	0,008	**
Profiel economie en maatschappij	-0,006	0,010	
Profiel natuur en gezondheid	-0,004	0,011	
Profiel natuur en techniek	-0,061	0,014	***
Allochtoon	0,002	0,012	
Hoogste opl niveau ouders: basisonderwijs	-0,009	0,018	
Hoogste opl niveau ouders: mavo/mulo	-0,002	0,012	
Hoogste opl niveau ouders: havo/vwo	-0,011	0,013	
Hoogste opl niveau ouders: mbo	-0,006	0,013	
Hoogste opl niveau ouders: universiteit	0,002	0,011	

(*), (**), (***): significant op respectievelijk 10%, 5% en 1%

Bron: ROA (SIS), 2004

Noot: De getallen in deze regressie tabel moeten worden gelezen als een verandering in de kans op wisselen van profiel door een verschuiving met een eenheid in de variabelen in de tabel. Bijvoorbeeld: mannen hebben een 0,5% hogere kans om te wisselen van profiel dan vrouwen. De variabelen met betrekking tot informatie zijn gemeten op een 5 puntsschaal waarbij 1 staat voor geen informatie gehad en 5 voor goede informatie gehad.

Uit de drie bovenstaande paragrafen blijkt dat zowel onder de havo- als de vwo-gediplomeerden de uitstroom uit het profiel natuur en techniek het beste naar voren komt. Men heeft het minst vaak spijt van het gekozen vakkenpakket en is het meest tevreden over de verkregen hulp. Blijkbaar heeft men bij juist dit profiel een duidelijk beeld van zowel de inhoud van de te volgen vakken als de mogelijkheden voor verder vervolgonderwijs en de mogelijkheden op de arbeidsmarkt. Goede informatie over vervolgoedingen heeft een positieve invloed op de tevredenheid over de hulp bij de profielkeuze. Arbeidsmarktinformatie lijkt in deze fase nog geen rol te spelen. Wel blijkt goede informatie over kansen op werk positief samen te hangen met het veranderen van de profielkeuze gedurende de opleiding. Mogelijk is informatie van kansen op werk een reden om de profielkeuze aan te passen, maar komt deze informatie te laat beschikbaar.

Bijlage

Tabel B2.1

Kwaliteit informatie met betrekking tot de studiekeuze

		1	2	3	4	5	6	7	8	9
		%	%	%	%	%	%	%	%	%
Havo	Geen info	2.1	1.5	1.9	4.0	22.3	19.0	18.2	10.1	18.4
	Slecht	5.4	5.6	10.6	11.1	19.8	18.5	14.6	11.1	10.9
	Matig	17.1	18.8	28.4	32.0	34.5	31.7	30.3	22.4	26.4
	Redelijk	45.0	47.5	39.9	36.6	19.3	25.0	28.5	35.7	28.9
	Goed	30.4	26.6	19.2	16.2	4.1	5.8	8.4	20.6	15.3
		100	100	100	100	100	100	100	100	100
Vwo	Geen info	1.3	1.3	1.1	3.2	21.6	16.7	17.9	11.2	17.6
	Slecht	4.0	3.7	7.7	10.9	18.4	14.3	14.1	9.9	10.7
	Matig	15.3	19.5	25.9	29.8	35.3	32.6	29.8	26.0	25.6
	Redelijk	45.0	46.3	44.8	39.8	20.4	28.5	30.1	35.1	31.3
	Goed	34.3	29.3	20.5	16.3	4.3	7.9	8.0	17.8	14.9
		100	100	100	100	100	100	100	100	100

Bron: ROA (SIS), 2004

Noot:

1= Informatie over de mogelijkheden van verschillende vakkenpakketten

2= Informatie bij de keuze van het vakkenpakket

3= Informatie over vervolgopleidingen

4= Informatie over hulp bij het kiezen van vervolgopleidingen

5= Informatie over de inhoud van lessen bij de vervolgopleiding

6= Informatie over lesgeefmethode bij vervolgopleiding

7= Informatie over moeilijkheidsgraad bij vervolgopleiding

8= Informatie over beroepen die uit te voeren zijn met vervolgopleiding

9= Informatie over kans op werk met vervolgopleiding

Hoofdstuk 3 Voorlichting bij de keuze van een studie in het hoger onderwijs

Na in hoofdstuk 2 gekeken te hebben naar het keuzeprocess en de tevredenheid met de gevolgde studieprofielen ligt in dit hoofdstuk de nadruk op de doorstroom van de verschillende havo- en vwo-profielen naar het vervolgonderwijs. Evenals in het vorige hoofdstuk wordt nader ingegaan op de vraag in hoeverre men spijt heeft, dit keer van de gekozen vervolgopleiding, en hoe tevreden men is over de verkregen hulp bij het kiezen van de vervolgstudie. Daarnaast komt aan de orde in welke mate men de vervolgstudie ongediplomeerd verlaten heeft. Ook de kwaliteit van de verkregen informatie, de gebruikte informatiebronnen en de redenen voor het ongediplomeerd verlaten van de vervolgopleiding komen aan bod.

3.1 Vervolgopleiding: spijt, tevredenheid over hulp bij keuze en het afbreken van de studie

In tabel 3.1 staat per havo/vwo-profiel aangegeven welk percentage van de doorstromers spijt heeft van de gekozen vervolgopleiding. Bij de havo-uitstroom heeft bijna één van de vijf personen die een vervolgstudie zijn gaan doen spijt van de gekozen opleiding. Bij de uitstroom van het profiel natuur en gezondheid ligt dit percentage het laagst namelijk 15,3%. Onder de overige havo-gediplomeerden ligt dit percentage iets hoger. Bij de vwo-ers heeft gemiddeld genomen 13,3% spijt van de gekozen vervolgopleiding. De verschillen tussen de verschillende profielen zijn klein. In totaliteit is er bij de vwo-uitstroom in vergelijking met de havo-gediplomeerden minder vaak sprake van een verkeerde keuze van de vervolgstudie.

Tabel 3.1

Spijt van keuze vervolgopleiding per profiel

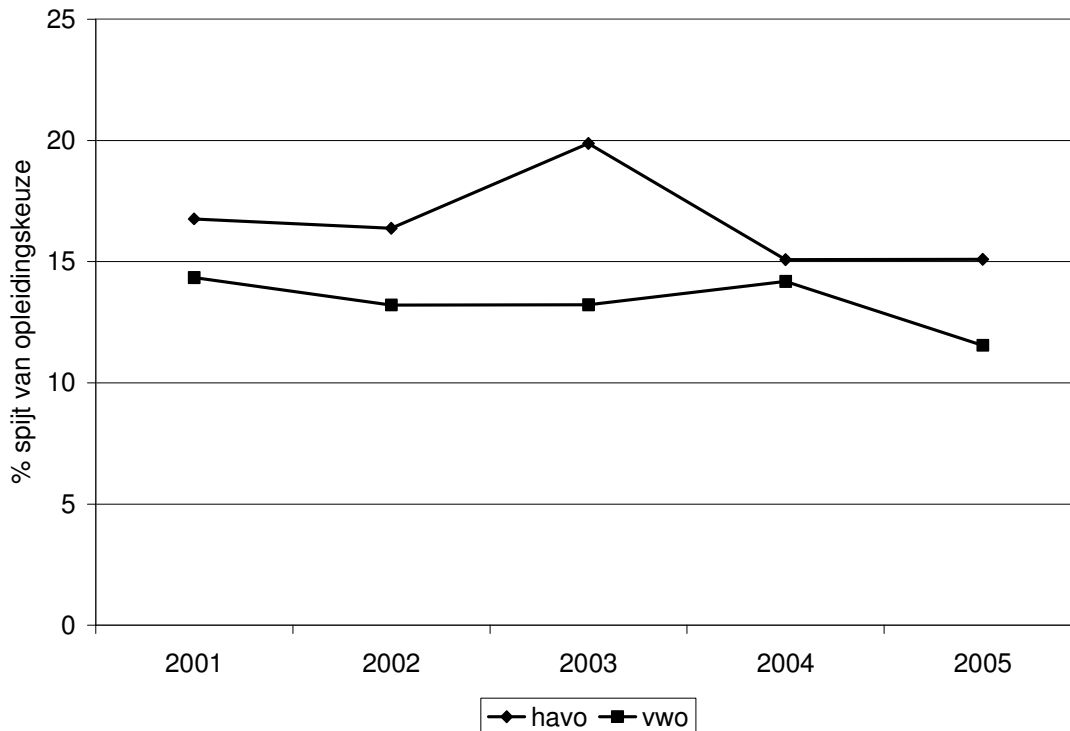
		Gevolgde profiel				Totaal
		Cultuur en maatschappij	Economie en maatschappij	Natuur en gezondheid	Natuur en techniek	
		%	%	%	%	%
Havo	Geen spijt van keuze opleiding	80,2	78,6	84,7	80,4	80,4
	Spijt van keuze opleiding	19,8	21,4	15,3	19,6	19,6
Vwo	Geen spijt van keuze opleiding	87,7	85,8	87,1	86,5	86,7
	Spijt van keuze opleiding	12,3	14,2	12,9	13,5	13,3

Bron: ROA (SIS), 2004

Figuur 3.1 toont de spijt van de gekozen vervolgopleiding van 2001-2005. Uit de figuur blijkt dat afstudeerjaar 2003 (dit is dus overeenkomstig enquêtejaar 2004) een uitschieter is voor havo. Het normale verschil in spijt tussen havo en vwo is kleiner maar de spijt van de opleidingskeuze is in alle jaren hoger voor havo-gediplomeerden dan voor vwo-gediplomeerden.

Figuur 3.1

Spijt van de gekozen vervolgopleiding, 2001-2005

Bron: ROA (SIS)

Een belangrijke vraag is welke rol de hulp bij het keuzeproces heeft gehad voor het kiezen van een geschikte vervolgstudie. Aan de schoolverlaters is de vraag voorgelegd in hoeverre ze tevreden waren met de hulp die ze gekregen hebben. Tabel 3.2 geeft hiervan een overzicht. Gemiddeld genomen is 33,8% van de havo schoolverlaters tevreden tot zeer tevreden met de hulp die ze gehad hebben bij het kiezen van een vervolgstudie. Deze tevredenheid is over alle profielen vrij gelijk. Een uitzondering is de uitstroom van het havo-profiel economie en maatschappij. Hier is ongeveer 27,5% tevreden tot zeer tevreden over dit aspect. De havisten uit dit profiel zijn ook het meest negatief in hun oordeel: bijna drie van de tien van hen geven aan ontevreden tot zeer ontevreden te zijn.

Een vergelijkbare verhouding tussen de profielen is terug te vinden bij de uitstroom van het vwo. Gemiddeld is 35,5% tevreden tot zeer tevreden met de verkregen hulp. Evenals bij de havo-uitstroom is de tevredenheid het laagst bij de gediplomeerden met het profiel economie en maatschappij. Hier vindt 31% de hulp adequaat. De uitstroom uit dit profiel is ook het vaakst ontevreden tot zeer ontevreden over de verkregen hulp. In vergelijking met de havisten zijn de vwo-

ers iets positiever in hun oordeel over de tevredenheid met de verkregen hulp bij het kiezen van een vervolgopleiding maar de verschillen zijn klein.

Tabel 3.2

Tevredenheid met hulp keuze vervolgopleiding

		Gevolgte profiel				Totaal
		Cultuur en maatschappij	Economie en maatschappij	Natuur en gezondheid	Natuur en techniek	
		%	%	%	%	%
Havo	zeer ontevreden	4,8	7,0	6,7	5,1	6,0
	ontevreden	17,4	22,1	16,0	14,7	18,7
	neutraal	40,9	43,3	38,4	42,3	41,5
	tevreden	29,8	21,7	31,0	34,0	27,4
	zeer tevreden	7,0	5,8	7,8	3,8	6,4
Vwo	zeer ontevreden	2,7	7,4	2,9	3,9	4,5
	ontevreden	20,3	18,9	17,0	14,0	17,7
	neutraal	37,8	42,5	42,5	43,7	41,8
	tevreden	32,8	27,2	31,5	31,5	30,4
	zeer tevreden	6,4	4,0	6,0	6,8	5,6

Bron: ROA (SIS), 2004

Bij het keuzeproces over het verdere traject in het onderwijs is het hebben van (goede) hulp van groot belang. Het ontbreken van hulp zal sneller leiden tot verkeerde studiekeuzes en dus tot meer spijt. Het hebben van spijt over de gemaakte keuze met betrekking tot de gestarte vervolgopleiding kan er vervolgens toe leiden dat men besluit de studie te staken. Om hier een indicatie van te krijgen staan in tabel 3.3 de aandelen havo- en vwo-schoolverlaters die gestopt zijn met hun vervolgopleiding. Het gaat hierbij om de vervolgopleiding die ze in aansluiting op hun havo- of vwo-opleiding als eerste zijn gaan doen.

Tabel 3.3

Vervolgopleiding verlaten

		Gevolgte profiel				Totaal
		Cultuur en maatschappij	Economie en maatschappij	Natuur en gezondheid	Natuur en techniek	
		%	%	%	%	%
Havo	Volgt vervolgopleiding nog	86,2	84,3	91,2	88,1	86,5
	Opleiding ongediplomeerd verlaten	13,8	15,7	8,8	11,9	13,5
Vwo	Volgt vervolgopleiding nog	90	87,8	87,6	87,8	88,2
	Opleiding ongediplomeerd verlaten	10	12,2	12,4	12,2	11,8

Bron: ROA (SIS), 2004

13,5% van de naar een vervolgopleiding doorgestroomde havo-schoolverlaters geven aan hun vervolgstudie ongediplomeerd verlaten te hebben. Het zijn met name havisten die het profiel economie en maatschappij gevolgd hebben die hun studie afbreken (15,7%). Binnen het havo-profiel natuur en gezondheid zijn er minder problemen wat betreft het voortijdig afbreken van de vervolgstudie: 9% van de schoolverlaters verlaat de opleiding ongediplomeerd. Van de vwo-doorstromers stopt bijna 12% met de (eerst gekozen) vervolgstudie. Tussen de vwo-profielen zijn er echter minder onderlinge verschillen dan tussen de havo-profielen. Het vwo-profiel met de meeste afhakers (natuur en gezondheid, 12,4%) ligt slechts 2,4 procentpunten hoger dan het vwo-profiel met de minste uitvallers (cultuur en maatschappij).

Uit de tabellen 3.1 tot en met 3.3 blijkt dat zowel bij het havo als het vwo geslaagden met het afstudeerprofiel economie en maatschappij het minst positief zijn in hun oordeel. Zij geven het vaakst aan spijt te hebben van hun keuze van vervolgopleiding en zijn het minst tevreden over de geboden hulp bij hun studiekeuze met betrekking tot hun vervolgtraject in het onderwijs. Met name van de havo-doorstroom verlaat dan ook een relatief groot deel ongediplomeerd de aanvankelijk gekozen vervolgstudie.

3.2 Spijt en gebruikte informatiebronnen

In de vorige paragraaf staat per opleidingsprofiel aangegeven in hoeverre men spijt heeft van de gekozen vervolgopleiding en hoe tevreden men was over de geboden hulp. Daarnaast is er ingegaan op het percentage uitvallers. Om inzicht te krijgen in de achterliggende oorzaken hiervan wordt in deze paragraaf geanalyseerd wat de invloed is van de kwaliteit van de geboden informatie tijdens het keuzeproses van een vervolgopleiding. Tevens wordt de invloed van de gebruikte informatiebronnen nader bekeken.

Allereerst is door middel van een regressieanalyse gekeken wat de invloed is van de kwaliteit van de informatie die men tijdens de studiekeuze gekregen heeft. Daarbij gaat het om de invloed op de kans op spijt over de gekozen vervolgopleiding, de kans dat men tevreden is over de hulp bij de keuze en de kans dat de doorstroomer de vervolgopleiding ongediplomeerd verlaat. De informatie heeft betrekking op verschillende onderdelen die bepalend kunnen zijn bij het kiezen van een vervolgstudie. Evenals in hoofdstuk 2 gaat het hierbij om informatie over de vakkenpakketten zelf, over de mogelijkheden van de vakkenpakketten en over de mogelijke vervolgopleidingen aansluitend aan het gekozen havo- dan wel vwo-profiel. Als controlevariabelen zijn hierbij het geslacht, de leeftijd, het gevolgde opleidingsniveau, het gevolgde profiel, etniciteit en het hoogste opleidingsniveau van de ouders gebruikt.

De resultaten van de regressieanalyses staan in tabel 3.4. Wat de kwaliteit van de informatie betreft verkleinen met name de informatie over de hulp bij de keuze en de informatie over de vervolgopleidingen de kans op het krijgen van spijt over de genomen beslissing. Daarnaast lijken mannen vaker spijt te hebben dan vrouwen en oudere doorstromers vaker dan jongere. Zoals ook uit tabel 3.1 blijkt hebben havo-schoolverlaters vaker spijt dan schoolverlaters met een vwo-diploma. De uitstroom uit het profiel natuur en techniek heeft minder kans op het krijgen van spijt. Als naar

het hoogste opleidingsniveau van de ouders gekeken wordt heeft alleen de groep waarvan het hoogste opleidingsniveau van de ouders mbo is een grotere kans op het krijgen van spijt over de keuze van de opleiding in het vervolgonderwijs.

Wat betreft de tevredenheid over de hulp bij de keuze van een vervolgopleiding is er een viertal informatieaspecten waarvan de kwaliteit de kans op tevredenheid verhoogt: de informatie over de mogelijkheden van verschillende vakkenpakketten, de informatie bij de keuze van het vakkenpakket, de informatie over de vervolgopleidingen en de informatie over de hulp bij het kiezen van een vervolgopleiding. De studenten met een economie en maatschappij achtergrond zijn minder tevreden dan studenten van de andere profielen, hetgeen ook al uit tabel 3.2 gebleken is. Het hoogste opleidingsniveau van de ouders is met name van invloed bij de groep met alleen een basisonderwijs opleiding. Zowel bij de spijt als de tevredenheid met de hulp bij de keuze heeft arbeidsmarktinformatie geen effect.

Tabel 3.4

Informatie en kans op spijt van keuze vervolgopleiding, tevredenheid met keuze opleiding, en gediplomeerd verlaten opleiding

	Spijt van keuze vervolgopleiding			Tevredenheid met hulp keuze vervolgopleiding			Ongediplomeerd de opleiding verlaten		
	Coef	Std. Error		Coef	Std. Error		Coef	Std. Error	
Constante	-0,341	0,186	*	0,446	0,207	**	0,023	0,087	
Informatie over de mogelijkheden van verschillende vakkenpakketten	-0,002	0,010		0,056	0,020	***	-0,003	0,008	
Informatie bij de keuze van het vakkenpakket	0,019	0,011	*	0,113	0,021	***	0,011	0,009	
Informatie over vervolgopleidingen	-0,020	0,010	**	0,218	0,019	***	-0,011	0,008	
Informatie over hulp bij het kiezen van vervolgopleidingen	-0,030	0,009	***	0,302	0,018	***	-0,015	0,007	**
Informatie over de inhoud van lessen bij de vervolgopleiding	-0,005	0,008		0,004	0,016		0,000	0,007	
Informatie over lesgeefmethode bij vervolgopleiding	0,001	0,008		0,029	0,016	*	-0,002	0,007	
Informatie over moeilijkheidsgraad bij vervolgopleiding	0,004	0,007		0,017	0,015		0,001	0,006	
Informatie over beroepen die uit te voeren zijn met vervolgopleiding	0,002	0,008		0,014	0,015		0,010	0,006	*
Informatie over kans op werk met vervolgopleiding	-0,003	0,007		0,018	0,014		-0,002	0,006	
Man	0,065	0,015	***	0,058	0,030	*	0,039	0,012	***
Leeftijd	0,030	0,009	***	-0,007	0,010		0,006	0,004	
Havo	0,072	0,015	***	-0,019	0,028		0,004	0,012	
Profiel economie en maatschappij	-0,010	0,018		-0,096	0,035	***	0,003	0,014	
Profiel natuur en gezondheid	-0,031	0,019		-0,010	0,038		-0,015	0,016	
Profiel natuur en techniek	-0,052	0,025	**	0,030	0,048		-0,029	0,020	
Allochtoon	0,036	0,021	*	-0,035	0,042		0,026	0,017	
Hoogste opl niveau ouders: basisonderwijs	0,019	0,031		0,133	0,061	**	-0,001	0,025	
Hoogste opl niveau ouders: mavo/mulo	-0,014	0,021		0,044	0,040		-0,021	0,017	
Hoogste opl niveau ouders: havo/vwo	-0,008	0,022		0,038	0,043		-0,023	0,018	
Hoogste opl niveau ouders: mbo	0,053	0,022	**	0,065	0,042		0,024	0,018	
Hoogste opl niveau ouders: universiteit	0,006	0,019		0,023	0,037		-0,018	0,016	

(*), (**), (***): significant op respectievelijk 10%, 5% en 1%

Bron: ROA (SIS), 2004

Noot: De getallen in deze regressie tabel moeten worden gelezen als veranderingen in de kans op spijt, tevredenheid met de keuze, of ongediplomeerd de opleiding verlaten door een verschuiving met een eenheid in de variabelen in de tabel. Bijvoorbeeld: mannen hebben een 0,065 hogere kans op spijt dan vrouwen. De variabelen met betrekking tot informatie zijn gemeten op een 5 puntsschaal waarbij 1 staat voor geen informatie gehad en 5 voor goede informatie gehad.

De significante invloed van genoemde kenmerken op het voortijdig verlaten van de vervolgopleiding beperkt zich tot drie aspecten. De kwaliteit van de hulp bij het kiezen van de vervolgopleiding heeft een negatief effect op de kans op het verlaten van de vervolgstudie. De kwaliteit van de informatie over de uit te voeren beroepen na de vervolgopleiding heeft daarentegen een positief effect. De kans dat mannen de vervolgstudie ongediplomeerd verlaten is groter dan de kans dat vrouwen dat doen.

Niet alleen de kwaliteit van de informatie maar ook de gebruikte informatiebronnen kunnen van invloed zijn bij de keuze van een vervolgstudie. Informatie over vervolgstudies kan op verschillende manieren verkregen worden, van persoonlijke bezoeken aan de potentiële opleiding (open dagen, meeloopdagen e.d.) tot de meer indirecte en minder persoonlijke bronnen zoals het internet en het gebruik van informatiefolders. Onderstaande tabel (tabel 3.5) laat zien wat de invloed is van het gebruik van de verschillende bronnen op de kans op het krijgen van spijt over de gekozen vervolgopleiding, de kans op tevredenheid over de hulp en de kans op het voortijdig verlaten van de vervolgstudie.

Het blijkt dat met name de minder persoonlijke vormen van informatievergaring, namelijk internet en studiefolders, samenhangen met een verhoogde kans op spijt. De overige informatiebronnen verlagen de kans op spijt maar deze effecten zijn niet significant. Het lijkt erop dat alleen informatievergaring in passieve vorm niet genoeg is om een adequaat oordeel te vormen. Evenals in tabel 3.4 hebben mannelijke schoolverlaters, oudere schoolverlaters en schoolverlaters met een havo-diploma een hogere kans op het later krijgen van spijt van de gemaakte studiekeuze met betrekking tot het vervolgonderwijs.

Met uitzondering van folders en het gebruik van het internet verhogen alle informatiebronnen de kans op tevredenheid over de geboden hulp. Het gebruik van internet gaat gepaard met een lagere kans op tevredenheid. Schoolverlaters met een havo-achtergrond en schoolverlaters van het profiel economie en maatschappij zijn daarnaast vaker ontevreden over de verkregen hulp. Wanneer gekeken wordt naar het hoogste opleidingsniveau van de ouders blijkt dat havo- en vwo-leerlingen met ouders met een mbo-diploma vaker tevreden zijn over de geboden hulp. Allochtone schoolverlaters ten slotte hebben een significant grotere kans op ontevredenheid dan autochtone schoolverlaters.

Behalve dat mannelijke studenten de opleiding sneller ongediplomeerd verlaten dan vrouwelijke blijkt ook wat dit onderdeel betreft dat met name de passieve vormen van informatievergaring geen positieve bijdrage leveren. Zowel het gebruik van folders als informatiebron als het gebruik van het internet verhogen de kans op het voortijdig afbreken van de vervolgstudie.

Tabel 3.5

Gebruikte informatiebronnen bij studie- en beroepskeuze en de kans op spijt van keuze vervolgopleiding, tevredenheid met keuze opleiding, en ongediplomeerd verlaten opleiding³

	Spijt van keuze vervolgopleiding			Tevredenheid met hulp keuze vervolgopleiding			Ongediplomeerd de opleiding verlaten	
	Coef	Std. Error		Coef	Std. Error		Coef	Std. Error
Constante	-0,508	0,181	***	3,274	0,234	***	-0,070	0,081
Begeleiding	-0,005	0,014		0,530	0,032	***	0,006	0,011
Open dag	-0,005	0,021		0,141	0,048	***	-0,008	0,016
Meeloopdagen	-0,009	0,014		0,090	0,033	***	-0,008	0,012
Folders	0,052	0,016	***	0,002	0,036		0,039	0,013
Internet	0,073	0,015	***	-0,166	0,036	***	0,053	0,012
Man	0,069	0,015	***	-0,028	0,036		0,041	0,012
Leeftijd	0,028	0,009	***	-0,021	0,012	*	0,006	0,004
Havo	0,086	0,015	***	-0,072	0,034	**	0,016	0,012
Profiel economie en maatschappij	-0,005	0,018		-0,156	0,042	***	0,004	0,014
Profiel natuur en gezondheid	-0,031	0,019		0,005	0,045		-0,016	0,016
Profiel natuur en techniek	-0,046	0,025	*	0,058	0,058		-0,026	0,020
Allochtoon	0,037	0,021	*	-0,122	0,049	**	0,025	0,017
Hoogste opl niveau ouders: basisonderwijs	0,018	0,031		0,103	0,073		-0,002	0,025
Hoogste opl niveau ouders: mavo/mulo	-0,012	0,021		0,079	0,048		-0,022	0,017
Hoogste opl niveau ouders: havo/vwo	-0,006	0,022		0,015	0,051		-0,023	0,018
Hoogste opl niveau ouders: mbo	0,044	0,021	**	0,108	0,051	**	0,017	0,017
Hoogste opl niveau ouders: universiteit	0,003	0,019		0,039	0,044		-0,020	0,015

(*), (**), (***) : significant op respectievelijk 10%, 5% en 1%

Bron: ROA (SIS), 2004

Noot: De getallen in deze regressie tabel moeten worden gelezen als veranderingen in de kans op spijt, tevredenheid met de keuze, of ongediplomeerd de opleiding verlaten door een verschuiving met een eenheid in de variabelen in de tabel. Bijvoorbeeld: mannen hebben een 0,069 hogere kans op spijt dan vrouwen.

3. Zie bijlage tabel B3.1 voor rechte tellingen met betrekking tot de gebruikte informatiebronnen.

3.3 Redenen voor het ongediplomeerd verlaten van de vervolgopleiding

Een verkeerde studiekeuze kan er toe leiden dat men de beslissing neemt om de vervolgstudie af te breken. In de vorige paragrafen is al gekeken welk deel van de doorstromers de vervolgopleiding ongediplomeerd verlaat. In deze paragraaf staat de vraag centraal waarom men dit doet, met andere woorden wat zijn de belangrijkste redenen voor het afbreken van een gekozen vervolgopleiding?

In tabel 3.6 staan de belangrijkste redenen weergegeven. Omdat men meerdere redenen kon aangeven tellen de percentages in de tabel niet op tot 100%. Als belangrijkste reden wordt aangegeven dat men achteraf toch liever een andere opleiding had gekozen. Voor de totale doorstroom uit het voortgezet onderwijs is 51% van mening dat dit een van de oorzaken was voor het voortijdig afbreken van de studie. Bij de havo-schoolverlaters wordt dit vaker als reden genoemd dan bij de vwo-gediplomeerden. Vwo-schoolverlaters geven vaker als reden aan dat ze onvoldoende gemotiveerd waren of dat ze de opleiding te moeilijk vonden.

Tabel 3.6

Redenen voor verlaten vervolgopleiding (meerdere antwoorden mogelijk)

	Havo %	Vwo %	Totaal %
Onvoldoende gemotiveerd	31,3	42,5	36,3
Lessen niet interessant	29,0	30,9	29,9
Opleiding te moeilijk	14,3	21,5	17,5
Achteraf toch liever een andere opleiding	53,6	48,6	51,4
Wilde liever gaan werken	4,5	1,7	3,2

Bron: ROA (SIS), 2004

Voortijdig verlaten van een opleiding wil niet zeggen dat deze personen nooit meer aan een vervolgstudie beginnen, ze kiezen alleen op het moment van het afbreken van de aanvankelijk gekozen studie voor de arbeidsmarkt. Tabel 3.7 laat zien dat de meeste studenten anderhalf jaar na afstuderen van havo/vwo toch weer bezig zijn aan een andere (vol- of deeltijd-) studie. De havisten die gestopt zijn beginnen minder vaak dan vwo-schoolverlaters aan een nieuwe opleiding. Met name havisten met het profiel natuur en techniek beginnen geen nieuwe opleiding.

Door middel van een regressieanalyse is gekeken in hoeverre de verschillende redenen voor het verlaten van een opleiding samenhangen met de al eerder besproken aspecten met betrekking tot de kwaliteit van de verkregen informatie. Het blijkt (tabel 3.8) dat mensen die de kwaliteit van de informatie over de hulp bij het kiezen van een vervolgopleiding hoger inschatten minder vaak onvoldoende gemotiveerd waren. Dus hoe beter deze informatie is, hoe groter de motivatie. Degenen die de informatie over de uit te voeren beroepen hoger inschatten waren vaker onvoldoende gemotiveerd. Beide effecten zijn echter klein. Van groter belang is het feit of de schoolverlater een man is: mannen hebben een grotere kans de reden 'ongemotiveerd' te noemen dan vrouwen en havo-gediplomeerden minder vaak dan vwo-gediplomeerden.

Tabel 3.7

Redenen voor verlaten opleiding (meerdere antwoorden mogelijk)

			cultuur en maatschappij %	economie en maatschappij %	natuur en gezondheid %	natuur en techniek %	Totaal %
Havo	Op dit moment opleiding volgen	ja	69,7	71,2	73,7	63,4	70,3
		nee	30,3	28,8	26,3	36,6	29,7
	Totaal		100	100	100	100	100
Vwo	Op dit moment opleiding volgen	ja	84,0	88,1	88,7	91,8	87,9
		nee	16,0	11,9	11,3	8,2	12,1
	Totaal		100	100	100	100	100

Bron: ROA (SIS), 2004

De kans dat men als reden geeft dat de lessen op de vervolgopleiding niet interessant genoeg waren, is groter voor mensen die aangeven een hogere kwaliteit van informatie over de beroepen na de vervolgopleiding te hebben gekregen. Mogelijk vindt men de inhoud van de lessen niet goed aansluiten bij de beroepen die men voor ogen heeft.

De reden dat men achteraf toch liever een andere vervolgopleiding wilde volgen wordt vaker door allochtone dan autochtone schoolverlaters genoemd en met name door de havo- en vwo-uitstroom van het profiel economie en maatschappij. Behalve de informatie over de mogelijkheden van de verschillende vakkenpakketten op het voorgezet onderwijs hebben de overige informatiesoorten verder geen significante invloed. Geen enkele informatiesoort beïnvloedt de kans op het noemen van de reden 'wilde liever gaan werken'.

In paragraaf 3.2 is onder andere gekeken naar de gebruikte informatiebronnen en de relatie met het ongediplomeerd verlaten van de vervolgstudie. In tabel 3.9 wordt een relatie gelegd tussen deze zelfde informatiebronnen en de redenen voor het ongediplomeerd verlaten van de gekozen vervolgopleiding. De belangrijkste conclusie van deze tabel is dat de gebruikte informatiebronnen weinig tot geen invloed hebben op de redenen voor het verlaten van de vervolgstudie.

Tabel 3.8

Informatie en reden ongediplomeerd verlaten opleiding

	Onvoldoende gemotiveerd		Lessen niet interessant		Opleiding te moeilijk		Achteraf toch liever een andere opleiding		Wilde liever gaan werken	
	Coef	Std. Error	Coef	Std. Error	Coef	Std. Error	Coef	Std. Error	Coef	Std. Error
Constante	-0,061	0,669	1,205	0,647 *	-0,149	0,527	0,264	0,712	0,143	0,240
Informatie over de mogelijkheden van verschillende vakkenpakketten	0,034	0,038	0,026	0,036	0,003	0,030	0,075	0,040 *	0,012	0,014
Informatie bij de keuze van het vakkenpakket	0,020	0,038	-0,002	0,037	-0,033	0,030	0,021	0,040	-0,007	0,014
Informatie over vervolgoopleidingen	0,003	0,037	-0,089	0,036 **	-0,057	0,029 **	0,032	0,039	0,001	0,013
Informatie over hulp bij het kiezen van vervolgoopleidingen	-0,053	0,032 *	0,009	0,031	0,048	0,025 *	-0,020	0,034	0,001	0,012
Informatie over de inhoud van lessen bij de vervolgoopleiding	-0,039	0,030	-0,028	0,029	-0,013	0,024	-0,014	0,032	0,005	0,011
Informatie over lesgeefmethode bij vervolgoopleiding	-0,001	0,030	-0,002	0,029	-0,007	0,024	0,008	0,032	-0,012	0,011
Informatie over moeilijkheidsgraad bij vervolgoopleiding	-0,021	0,027	0,016	0,026	-0,031	0,021	-0,014	0,029	0,014	0,010
Informatie over beroepen die uit te voeren zijn met vervolgoopleiding	0,057	0,029 **	0,059	0,028 **	0,012	0,023	0,007	0,030	-0,003	0,010
Informatie over kans op werk met vervolgoopleiding	-0,035	0,024	-0,010	0,024	0,012	0,019	0,023	0,026	0,005	0,009
Man	0,153	0,057 ***	0,061	0,055	0,045	0,045	-0,052	0,060	-0,009	0,020
Leeftijd	0,026	0,034	-0,047	0,033	0,030	0,027	-0,020	0,036	-0,011	0,012
Havo	-0,139	0,055 **	-0,057	0,053	-0,063	0,043	0,079	0,058	0,014	0,020
Profiel economie en maatschappij	-0,116	0,065 *	-0,031	0,063	-0,024	0,051	0,135	0,069 *	0,031	0,023
Profiel natuur en gezondheid	-0,118	0,076	0,009	0,073	0,047	0,060	0,084	0,081	0,037	0,027
Profiel natuur en techniek	-0,048	0,095	0,068	0,092	0,108	0,075	0,108	0,102	0,015	0,034
Allochtoon	0,076	0,072	-0,093	0,069	0,025	0,057	0,165	0,076 **	0,040	0,026
Hoogste opl niveau ouders: basisonderwijs	0,066	0,112	0,014	0,109	0,011	0,088	-0,066	0,119	0,077	0,040 *
Hoogste opl niveau ouders: mavo/mulo	-0,015	0,080	0,059	0,077	0,079	0,063	-0,007	0,085	0,037	0,029
Hoogste opl niveau ouders: havo/vwo	0,022	0,084	0,057	0,081	-0,035	0,066	0,089	0,089	-0,020	0,030
Hoogste opl niveau ouders: mbo	0,128	0,074 *	0,161	0,072 **	0,002	0,059	0,038	0,079	0,023	0,027
Hoogste opl niveau ouders: universiteit	-0,030	0,070	0,101	0,068	-0,142	0,055 **	0,072	0,074	-0,008	0,025

(*), (**), (***) : significant op respectievelijk 10%, 5% en 1%

Bron: ROA (SIS), 2004

Noot: De getallen in deze regressie tabel moeten worden gelezen als veranderingen in onvoldoende gemotiveerd zijn, lessen niet interessant vinden, etc. door een verschuiving met een eenheid in de variabelen in de tabel. De afhankelijke variabelen zijn kansen tussen 0 en 1. Dus mannen hebben 15,3% meer kans om als reden voor het verlaten van de opleiding aan te geven dat ze onvoldoende gemotiveerd zijn dan vrouwen.

Tabel 3.9

Informatiebronnen en reden ongediplomeerd verlaten opleiding

	Onvoldoende gemotiveerd		Lessen niet interessant		Opleiding te moeilijk		Achteraf toch liever een andere opleiding		Wilde liever gaan werken				
	Coef	Std. Error	Coef	Std. Error	Coef	Std. Error	Coef	Std. Error	Coef	Std. Error			
Constante	-0,266	0,680	1,311	0,654	**	-0,292	0,530	0,618	0,716	0,155	0,248		
Begeleiding	-0,019	0,051	-0,025	0,049		0,012	0,039	0,064	0,053	-0,008	0,018		
Open dag	0,095	0,076	-0,096	0,074		0,019	0,060	0,037	0,080	0,039	0,028		
Meeloopdagen	-0,016	0,054	-0,005	0,052		0,032	0,042	0,067	0,057	-0,009	0,020		
Folders	0,046	0,065	0,066	0,062		-0,027	0,050	0,086	0,068	-0,005	0,024		
Internet	0,077	0,066	0,028	0,063		-0,144	0,051	***	0,051	0,069	0,002	0,024	
Man	0,178	0,057	***	0,066	0,055	0,038	0,045	-0,040	0,060	-0,009	0,021		
Leeftijd	0,026	0,035		-0,055	0,033	0,031	0,027	-0,023	0,037	-0,010	0,013		
Havo	-0,111	0,055	**	-0,039	0,053	-0,057	0,043	0,076	0,058	0,019	0,020		
Profiel economie en maatschappij	-0,119	0,067	*	-0,015	0,064	-0,040	0,052	0,100	0,070	0,022	0,024		
Profiel natuur en gezondheid	-0,118	0,077		0,008	0,074	0,016	0,060	0,059	0,081	0,039	0,028		
Profiel natuur en techniek	-0,042	0,096		0,069	0,093	0,110	0,075	0,105	0,101	0,035	0,035		
Allochtoon	0,057	0,073		-0,100	0,070	0,032	0,057	0,132	0,076	*	0,040	0,027	
Hoogste opl niveau ouders: basisonderwijs	0,079	0,114		0,034	0,109	0,054	0,089	-0,057	0,120	0,082	0,041	**	
Hoogste opl niveau ouders: mavo/mulo	-0,047	0,079		0,057	0,077	0,101	0,062	-0,005	0,084	0,065	0,029	**	
Hoogste opl niveau ouders: havo/vwo	-0,025	0,085		0,021	0,082	0,011	0,066	0,084	0,090	-0,013	0,031		
Hoogste opl niveau ouders: mbo	0,092	0,074		0,146	0,071	**	0,014	0,058	0,038	0,078	0,027	0,027	
Hoogste opl niveau ouders: universiteit	-0,061	0,070		0,101	0,068		-0,131	0,055	**	0,064	0,074	-0,005	0,026

(*), (**), (***): significant op respectievelijk 10%, 5% en 1%

Bron: ROA (SIS), 2004

Noot: De getallen in deze regressie tabel moeten worden gelezen als veranderingen in onvoldoende gemotiveerd zijn, lessen niet interessant vinden, etc. door een verschuiving met een eenheid in de variabelen in de tabel. De afhankelijke variabelen zijn kansen tussen 0 en 1. Dus mannen hebben 17,8% meer kans om als reden voor het verlaten van de opleiding aan te geven dat ze onvoldoende gemotiveerd zijn dan vrouwen.

3.4 Spijt van gekozen vervolgopleiding: een nadere analyse van het studiekeuzeproces

Aanvullend op de reguliere schoolverlatersenquête in 2004 is er in het voorjaar van 2005 een extra onderzoek geweest waarbij extra vragen zijn voorgelegd aan deze havo/vwo-, mbo-, hbo- en wo-schoolverlaters. In dit aanvullende onderzoek werd onder andere nader ingegaan op de ervaringen van genoemde schoolverlaters met het studie- en beroepskeuzeproces in het voortgezet onderwijs. Hoe heeft men zich tijdens de zoektocht naar een vervolgopleiding georiënteerd en met wie is hierover gesproken? Hoe hebben de leerlingen zich een beeld gevormd van de voor hen relevante vervolgopleidingen? De manier waarop een studiekeuze tot stand komt, wordt voor een belangrijk deel door deze facetten bepaald. Een goede beeldvorming en oriëntatie zullen bijdragen tot een weloverwogen studiekeuze welke vervolgens zal leiden tot een lager percentage doorstromers dat spijt heeft van de gemaakte keuze. In hoeverre dit inderdaad het geval is, kan bekeken worden door de invloed van de genoemde facetten op de kans op het krijgen van spijt te analyseren.

Allereerst is gekeken naar de invloed van de verschillende manieren waarop leerlingen in het VO zich een beeld vormen van de opleidingen in het vervolgonderwijs en de beroepen die ze na het vervolgonderwijs kunnen gaan doen.

Tabel 3.10

Spijt en de manier van beeldvorming van de vervolgopleiding⁴

	Coef	Std. Error	
Constante	0,612	0,036	***
Hbo	-0,041	0,015	***
Wo	-0,053	0,017	***
Man	-0,006	0,011	
Leeftijd	-0,008	0,001	***
Door het werk of de opleiding van mijn vader.	0,005	0,006	
Door het werk of de opleiding van mijn moeder.	-0,021	0,007	***
Door het werk of de opleiding van andere familieleden.	-0,013	0,006	**
Door het werk of de opleiding van vrienden of kennissen.	0,007	0,005	
Uit de media (tv, krant, e.d.).	0,009	0,005	**
Door werkervaring of stage.	-0,018	0,004	***
Door vakken op school.	-0,010	0,004	**
Door open dagen en voorlichtingsdagen.	-0,014	0,005	***
Door informatie van de schooldecaan.	-0,009	0,004	*

(*), (**), (***) : significant op respectievelijk 10%, 5% en 1%

Bron: ROA (SIS), supplement 2005

Noot: De getallen in deze regressie tabel moeten worden gelezen als veranderingen in de kans op spijt door een verschuiving met een eenheid in de variabelen in de tabel. Dus schoolverlaters die een jaar ouder zijn hebben 0,8% minder kans op spijt.

4. Zie bijlage tabel B3.2 voor rechte tellingen.

Uit de analyse (tabel 3.10) komt naar voren dat met name de beeldvorming als gevolg van de opleiding van de moeder en andere familieleden, werkervaring of stage, vakken op school en de beeldvorming als gevolg van open dagen de kans op spijt verlagen. Beeldvorming als gevolg van de media verhoogt de kans op een verkeerde studiekeuze. Een goede beeldvorming van het vervolgonderwijs tijdens de middelbare school lijkt zich dus terug te betalen in een latere fase van het onderwijstraject doordat er een kleinere kans op het krijgen van spijt over de gemaakte studiekeuze is.

Hoewel beeldvorming iets zegt over het studie- en beroepskeuzep proces is het een vrij abstract begrip. Het oriëntatieproces tijdens de middelbare school bestaat uit een aantal concrete activiteiten zoals het voeren van gesprekken met mensen van de school, vrienden en externe deskundigen. Daarnaast bestaan er voorlichtingsdagen, studiebeurzen en kan men een studie- en beroepskeuzetest doen.

Tabel 3.11
Spijt en oriëntatie op school⁵

	Coef	Std. Error	
Constante	0,643	0,078	***
Hbo	-0,059	0,015	***
Wo	-0,057	0,017	***
Man	0,004	0,011	
Leeftijd	-0,006	0,001	***
Op school hadden we lessen over studie- en beroepskeuze.	0,000	0,007	
Op school kwamen mensen uit de praktijk vertellen over hun beroep	-0,011	0,008	
Ik heb persoonlijke gesprekken gehad met een mentor of klassenleraar	-0,001	0,008	
Ik heb persoonlijke gesprekken gehad met een studiedecaan	0,005	0,008	
Ik heb gesproken met vrienden over de studiekeuze	0,018	0,006	***
Ik heb gesproken met mijn ouders over de studiekeuze	-0,017	0,006	***
Ik heb contact gezocht met mensen die studeerden of werkten in richtingen die ik interessant vond	-0,020	0,005	***
Op school hebben we een studie- en beroepskeuzetest gehad	0,007	0,013	
Op school beschikten we over een uitgebreide documentatie over opleidingen en beroepen	0,028	0,011	**
Ik had een abonnement op een tijdschrift over studiekeuze	-0,043	0,022	*
Ik ben naar de Studiebeurs in Utrecht geweest	-0,025	0,013	*
Ik (of mijn ouders) hebben een keuze-adviesbureau ingeschakeld	-0,051	0,020	***
Aantal keren dat je naar een voorlichtingsdag van een opleiding bent geweest	0,004	0,003	*

(*), (**), (***): significant op respectievelijk 10%, 5% en 1%

Bron: ROA (SIS), supplement 2005

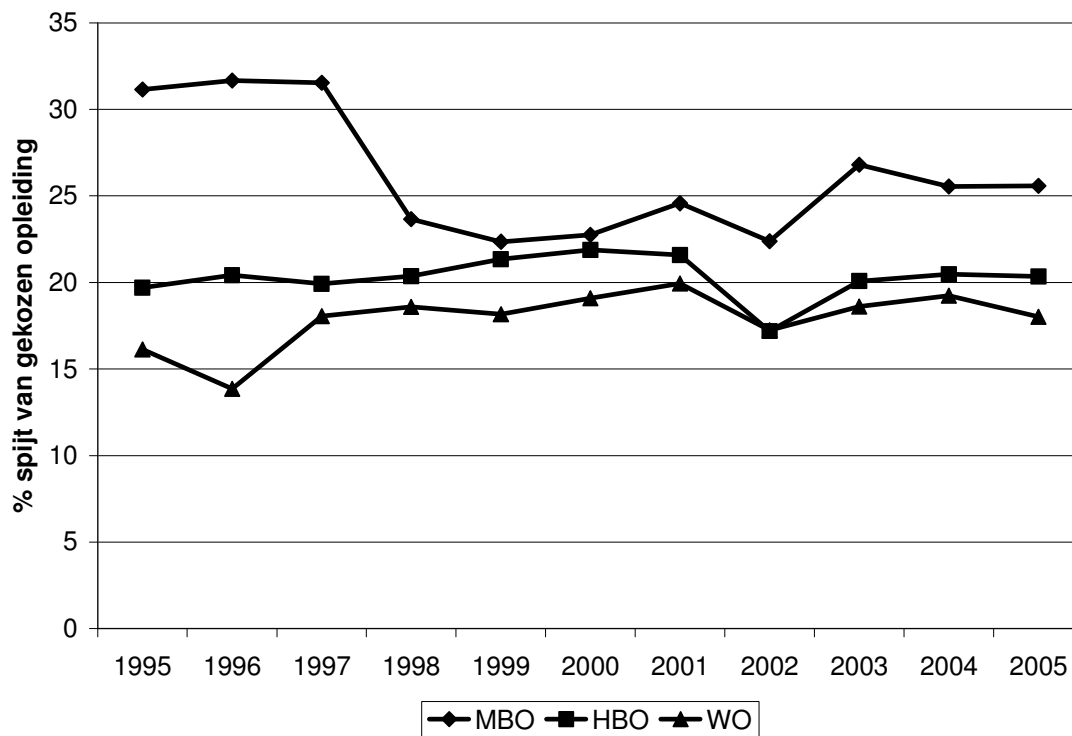
Noot: De getallen in deze regressie tabel moeten worden gelezen als veranderingen in de kans op spijt door een verschuiving met een eenheid in de variabelen in de tabel. Dus schoolverlaters die een jaar ouder zijn hebben 0,6% minder kans op spijt.

5. Zie bijlage tabel B3.3 voor rechte tellingen.

Uit een analyse (tabel 3.11) blijkt dat een aantal vormen van oriëntatie de kans op het krijgen van spijt verkleinen. Het meest in het oog springen hierbij gesprekken met ouders, gesprekken met personen die ervaring hadden met de potentiële vervolgstudie en het inschakelen van een keuzeadviesbureau. Het praten met vrienden over de studiekeuze verhoogt de kans op spijt. Een reden hiervoor zou kunnen zijn dat men sneller geneigd is een niet geheel geschikte opleiding te kiezen omdat vrienden die ook kiezen. Hier is echter met bovenstaande analyse niet achter te komen en zou met andere cijfers onderzocht moeten worden. Volgens de analyse is het ook geen garantie dat er betere studiekeuzes worden gemaakt wanneer de school beschikt over uitgebreide documentatie over opleidingen en beroepen.

Figuur 3.2 laat een nadere analyse zien van spijt van de vervolgopleiding na een hbo-, of wo-opleiding. De figuur toont dat de spijt van hbo- en wo-afgestudeerden vrij stabiel is in de tijd en nauwelijks samenhangt met de conjunctuur.

Figuur 3.2
Spijt van de gekozen opleiding, 1995-2005

Bron: ROA (SIS)

Tabel 3.12

Spijt en uitspraken over het studiekeuzeproces⁶

	Coef	Std. Error	
(Constant)	0,284	0,038	***
Hbo	-0,032	0,014	**
Wo	-0,021	0,016	
Man	0,008	0,011	
Leeftijd	-0,008	0,001	***
Ik had destijds graag nog meer informatie gehad over de studiekeuze	0,054	0,006	***
Ik wist niet goed hoe ik aan relevante informatie over de studiekeuze moest komen	0,003	0,006	
Ik maakte me niet zo druk over de studiekeuze.	0,001	0,005	
Ik had destijds graag een dag mee willen lopen met iemand die werkzaam was in mijn richting	0,002	0,005	
Ik dacht dat ik genoeg wist om een goede studiekeuze te kunnen maken	-0,011	0,006	*
Ik vond het zonde van mijn tijd om veel bezig te zijn met mijn studiekeuze	0,015	0,006	***

(*), (**), (***): significant op respectievelijk 10%, 5% en 1%

Bron: ROA (SIS), supplement 2005

Noot: De getallen in deze regressie tabel moeten worden gelezen als veranderingen in de kans op spijt door een verschuiving met een eenheid in de variabelen in de tabel. Dus schoolverlaters die een jaar ouder zijn hebben 0,8% minder kans op spijt.

In de aanvullende enquête was ook een aantal stellingen opgenomen over het studiekeuzeproces. De meeste van deze stellingen gaan over een tekort of een gebrek aan interesse. De mensen die het met een stelling eens zijn, hadden dus tijdens hun studiekeuzeproces op de middelbare school meer of andere informatie willen hebben of hebben destijds zelf niet veel interesse getoond. Uit een analyse (tabel 3.12) blijkt dat de meeste van dergelijke stellingen dan ook een positief samenhangen met de kans op het krijgen van spijt over de gemaakte studiekeuze. De stellingen 'ik had graag meer informatie gehad' en 'ik vond het zonde van mijn tijd' hebben een significant effect. De enige stelling die samenhangt met minder spijt is de stelling 'ik dacht dat ik genoeg wist om een goede studiekeuze te maken'.

De conclusie van deze analyses is dat in het algemeen geldt dat een goede beeldvorming en oriëntatie tijdens het studiekeuzeproces leidt tot minder spijt van de keuze en dus tot betere studiekeuzes. Het investeren van tijd en energie in dit beslissingsproces gedurende de middelbare school zou dus in het verdere traject in het vervolgonderwijs veel op kunnen leveren.

6. Zie bijlage tabel B3.4 voor rechte tellingen.

Bijlage

Tabel B3.1

Gebruikte informatiebronnen bij de studie- en beroepskeuze

	Havo %	Vwo %
Begeleiding op school (leraar, mentor, decaan)	48,5	49,7
Open dagen bij vervolgopleiding	85,0	89,4
Meeloopdagen bij vervolgopleiding	30,6	41,6
Folders	65,6	78,3
Computers/Internet	68,1	76,3
Anders	18,1	17,3

Bron: ROA (SIS), 2004

Noot: De kolommen tellen niet op tot 100% omdat er meerdere antwoorden mogelijk waren.

Tabel B3.2

Manier van beeldvorming van de vervolgopleiding

	1 %	2 %	3 %	4 %	5 %	6 %	7 %	8 %	9 %
Hbo									
Niet	74,7	76,2	68,9	61,0	34,9	31,5	21,2	12,0	32,6
2	11,4	12,0	12,7	14,2	17,9	12,1	12,0	8,9	19,9
3	6,6	5,6	9,1	11,6	25,0	12,5	16,8	15,1	18,8
4	5,0	5,0	7,7	11,2	19,9	26,3	37,0	41,5	21,4
In sterke mate	2,3	1,2	1,7	2,0	2,4	17,7	13,0	22,4	7,3
	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Wo									
Niet	74,1	79,7	74,9	66,6	33,3	46,4	23,5	10,4	38,9
2	12,2	12,1	12,6	15,9	18,9	16,9	13,4	8,8	20,7
3	6,4	4,8	7,4	8,6	26,0	12,0	18,5	13,5	18,6
4	5,4	2,4	4,1	7,9	19,7	16,1	33,0	39,3	17,6
In sterke mate	1,9	1,0	0,8	1,1	2,0	8,6	11,7	28,0	4,1
	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Bron: ROA (SIS), supplement 2005

Noot:

- 1= Door het werk of de opleiding van mijn vader.
- 2= Door het werk of de opleiding van mijn moeder.
- 3= Door het werk of de opleiding van andere familieleden.
- 4= Door het werk of de opleiding van vrienden of kennissen.
- 5= Uit de media (tv, krant, e.d.).
- 6= Door werkervaring of stage.
- 7= Door vakken op school.
- 8= Door open dagen en voorlichtingsdagen.
- 9= Door informatie van de schooldecaan.

Tabel B3.3a

Oriëntatie op school

	1	2	3	4	5	6	7
	%	%	%	%	%	%	%
Hbo							
Nooit	17,9	49,5	36,6	31,3	8,2	2,8	36,7
Weleens	48,4	38,6	41,6	45,3	20,3	10,9	34,1
Regelmatig	24,0	9,8	14,9	15,1	32,8	25,2	15,9
Vaak	9,1	2,0	6,3	7,0	33,0	45,0	11,4
Zeer vaak	0,6	0,0	0,6	1,2	5,8	16,2	1,9
	100	100	100	100	100	100	100
Wo							
Nooit	24,0	47,1	49,5	34,6	6,4	2,5	35,1
Weleens	49,1	40,8	35,6	46,8	21,2	10,4	36,7
Regelmatig	20,3	9,7	10,1	14,0	29,9	26,9	14,5
Vaak	5,9	2,4	4,0	4,2	36,3	43,9	11,2
Zeer vaak	0,7	0,0	0,7	0,4	6,3	16,2	2,4
	100	100	100	100	100	100	100

Bron: ROA (SIS), supplement 2005

1= Op school hadden we lessen over studie- en beroepskeuze.

2= Op school kwamen mensen uit de praktijk vertellen over hun beroep

3= Ik heb persoonlijke gesprekken gehad met een mentor of klassenleraar

4= Ik heb persoonlijke gesprekken gehad met een studiedecaan

5= Ik heb gesproken met vrienden over de studiekeuze

6= Ik heb gesproken met mijn ouders over de studiekeuze

7= Ik heb contact gezocht met mensen die studeerden of werkten in richtingen die ik interessant vond

Tabel B3.3b

Oriëntatie op school

	1	2	3	4	5
	%	%	%	%	%
Hbo					
Ja	78,2	58,3	6,6	29,6	8,1
Nee	21,8	41,7	93,4	70,4	91,9
	100	100	100	100	100
Wo					
Ja	79,4	62,8	9,6	30,1	8,7
Nee	20,6	37,2	90,4	69,9	91,3
	100	100	100	100	100

Bron: ROA (SIS), supplement 2005

1= Op school hebben we een studie- en beroepskeuzetest gehad

2= Op school beschikten we over een uitgebreide documentatie over opleidingen en beroepen

3= Ik had een abonnement op een tijdschrift over studiekeuze

4= Ik ben naar de Studiebeurs in Utrecht geweest

5= Ik (of mijn ouders) hebben een keuze-adviesbureau ingeschakeld

Tabel B3.4

Uitspraken over het studiekeuzeproces

	1	2	3	4	5	6
	%	%	%	%	%	%
Hbo						
Helemaal niet van toepassing	20,7	30,7	15,7	18,6	3,7	40,9
	28,2	35,8	25,7	25,8	8,6	35,4
	21,2	17,3	25,4	19,4	20,2	16,9
	22,5	13,0	26,1	27,6	53,1	5,4
Heel sterk van toepassing	7,3	3,2	7,1	8,6	14,5	1,4
	100	100	100	100	100	100
Wo						
Helemaal niet van toepassing	20,2	34,2	15,9	16,4	2,2	43,0
	33,3	36,9	27,3	25,7	7,7	35,7
	20,4	14,4	24,0	17,6	20,1	15,3
	19,1	11,2	26,1	30,1	53,8	4,4
Heel sterk van toepassing	7,0	3,3	6,7	10,2	16,1	1,6
	100	100	100	100	100	100

Bron: ROA (SIS), supplement 2005

1= Ik had destijds graag nog meer informatie gehad over de studiekeuze

2= Ik wist niet goed hoe ik aan relevante informatie over de studiekeuze moest komen

3= Ik maakte me niet zo druk over de studiekeuze.

4= Ik had destijds graag een dag mee willen lopen met iemand die werkzaam was in mijn richting

5= Ik dacht dat ik genoeg wist om een goede studiekeuze te kunnen maken

6= Ik vond het zonde van mijn tijd om veel bezig te zijn met mijn studiekeuze

Bron: ROA (SIS), supplement 2005

Hoofdstuk 4 Studiebegeleiding en voorbereiding op de arbeidsmarkt in het hoger onderwijs

In hoofdstuk 2 is onder andere gekeken naar de voorlichting, de keuze en de tevredenheid met betrekking tot het profiel in het voortgezet onderwijs. Daarna is in hoofdstuk 3 ingegaan op de voorbereiding op de keuze en de tevredenheid over de vervolgopleiding. Voor schoolverlaters van het havo en vwo betekent dit dat ze in de regel een vervolgopleiding kiezen in het hoger beroepsonderwijs of het wetenschappelijke onderwijs. Deze hbo- en wo-ers centraal in dit hoofdstuk. Achtereenvolgens wordt ingegaan op de positie die de schoolverlaters anderhalf jaar na afstuderen hebben ingenomen op de arbeidsmarkt en hoe studiekeuzebegeleiding deze positie beïnvloed heeft.

4.1 Positie anderhalf jaar na afstuderen

De hbo- en wo-afgestudeerden zijn ongeveer anderhalf jaar na afstuderen geënquêteerd. Bij een van de vragen kon men aangeven wat de beste omschrijving was van de persoonlijke situatie op dat moment. Had men bijvoorbeeld werk of was men voornamelijk bezig met het volgen van een studie? Tabel 4.1 laat zien wat volgens de afgestudeerden uit het hoger onderwijs de beste omschrijving was van hun situatie op het enquêtemoment. De cijfers zijn een weergave van de (subjectieve) mening van de respondenten. Als een afgestudeerde aangeeft werkloos te zijn betekent dat niet noodzakelijk dat hij ook werkloos is op basis van een officiële werkloosheidsdefinitie.

Tabel 4.1
Positie anderhalf jaar na afstuderen uit het hoger onderwijs

	Hbo %	Wo %
Betaald werk	70,7	68,4
Student	16,1	7,0
AiO/OiO		12,2
Werkloos	3,3	3,5
Combinatie opleiding-werk	7,3	5,9
Anders	2,5	3,1
	100	100

Bron: ROA (SIS), 2004

Van zowel de hbo- als de wo-afgestudeerden hebben ongeveer 7 van de 10 personen een betaalde baan. Van de hbo-ers vindt daarnaast 16,1% 'student' de beste omschrijving. Onder de wo-ers is dit 7% hetgeen aanzienlijk minder is. Afgestudeerden uit het hoger beroepsonderwijs hebben meer mogelijkheden om verder te studeren (bijvoorbeeld een wo-opleiding) dan wo-afgestudeerden. Daarnaast stroomt een deel van de wo-alumni door naar een AiO/OiO-aanstelling wat in de praktijk tussen betaald werken en studeren in zit. Het deel van de afgestudeerden dat zich als werkloos beschouwt is in beide groepen ongeveer gelijk.

Werkloosheid wordt voor een groot deel bepaald door economische omstandigheden en de daaruit voortvloeiende situatie op de arbeidsmarkt. De groep afgestudeerden uit het hoger onderwijs in deze analyse is echter in min of meer dezelfde periode afgestudeerd en hebben dus te maken gehad met dezelfde situatie op de arbeidsmarkt. Om na te gaan of andere, meer studiegerelateerde en persoonskenmerken van invloed zijn op de omschrijving ‘werkloos’ uit tabel 4.1 is de invloed van een aantal variabelen nagegaan. Er is gekeken wat de invloed op de kans op werkloosheid is van: tijdens studie opgedane bestuurlijke en buitenlandervaring, het niveau van de gevolgde opleiding, studieduur, gemiddeld examencijfer, geslacht leeftijd en etniciteit.

Tabel 4.2

De opgedane ervaring tijdens de studie en de kans op werkloosheid

	Coef	Std. Error	
Constante	0,0028	0,0194	
Tijdens opleiding bestuurlijke ervaring opgedaan	-0,0003	0,0002	
Tijdens opleiding buitenlandervaring opgedaan	0,0022	0,0008	***
Hbo	0,0054	0,0048	
Studieduur	0,0010	0,0003	***
Leeftijd	0,0000	0,0004	
Man	0,0022	0,0040	
Gemiddeld examencijfer	-0,0042	0,0018	**
Allochtoon	0,0397	0,0061	***

(*), (**), (***) : significant op respectievelijk 10%, 5% en 1%

Bron: ROA (SIS), 2004

Noot: De getallen in deze regressie tabel moeten worden gelezen als veranderingen in de kans op werkloosheid door een verschuiving met een eenheid in de variabelen in de tabel. Dus schoolverlaters die een punt hoger scoren op hun examen hebben 0,4% minder kans op werkloosheid.

Uit deze analyse (tabel 4.2) komt naar voren dat er drie factoren zijn die de kans op werkloosheid verhogen. Tijdens de studie een periode in het buitenland verblijven verhoogt de kans op werkloosheid. Dit ligt in lijn met bevindingen van Borghans en Ritzen (2006) dat studenten die naar het buitenland gaan tijdens de studie dit meer doen vanwege persoonlijke ontplooiing dan vanwege het verbeteren van hun arbeidsmarktkansen. De lengte van de studieperiode is ook van belang, naarmate men langer over de studie doet wordt de kans op werkloosheid groter. Dat de werkloosheid onder allochtone afgestudeerden hoger is dan onder autochtone afgestudeerden is al langer een maatschappelijk aandachtspunt en komt ook in deze cijfers naar voren. De hoogte van het gemiddelde afstudeercijfer heeft zoals verwacht een negatief effect op de werkloosheid.

Tabel 4.3 gaat in op kenmerken van de huidige functie voor werkende schoolverlaters. Wo-ers beschouwen de aansluiting tussen hun opleiding en huidige functie gemiddeld als beter dan hbo-ers. Een slechte of matige aansluiting komt zowel bij hbo- als wo-ers in ongeveer een kwart van de gevallen voor.

Tabel 4.3

Aansluiting huidige functie aan opleiding

	Hbo	Wo	Totaal
	%	%	%
slecht	9,6	10,1	9,8
matig	16,3	14,1	15,7
voldoende	41,7	33,5	39,4
goed	32,4	42,3	35,1
	100	100	100

Bron: ROA (SIS), 2004

Tabel 4.4 laat zien dat 37% van de wo-ers een functie heeft op hbo-niveau of lager. Van de hbo-afgestudeerden werkt 28% op mbo-niveau of lager. In een deel van de gevallen werken afgestudeerden onder hun niveau omdat ze geen geschikte baan op het eigen opleidingsniveau konden krijgen. Dit percentage hangt dan ook samen met de conjunctuur. In andere gevallen kiezen afgestudeerden er echter zelf voor om een baan beneden hun opleidingsniveau te nemen. Dit kan te maken hebben met inhoudelijk interesse in een bepaald beroep of samenhangen met de wens het werk te combineren met andere activiteiten.

Tabel 4.4

Werkzaam op niveau van opleiding

	Hbo	Wo	Totaal
	%	%	%
Werkzaam onder niveau opleiding	28,2	37,1	30,6
Werkzaam op niveau opleiding	71,8	62,9	69,4
	100	100	100

Bron: ROA (SIS), 2004

Tabel 4.5 geeft aan hoe vaak afgestudeerden werkzaam zijn buiten de richting van hun opleiding. Wo-afgestudeerden geven vaker dan hbo-ers aan buiten de richting van de opleiding te werken. Dit hangt samen met het feit dat hbo-opleidingen beroepsgericht zijn.

Tabel 4.5

Werkzaam binnen richting van opleiding

	Hbo	Wo	Totaal
	%	%	%
Werkzaam buiten richting opleiding	26,3	28,7	27,0
Werkzaam binnen richting opleiding	73,7	71,3	73,0
	100	100	100

Bron: ROA (SIS), 2004

Tabel 4.6 geeft aan hoe tevreden afgestudeerden zijn over hun functie. Gemiddeld zijn wo-afgestudeerden vaker tevreden met hun functie.

Tabel 4.6

Tevredenheid met huidige functie

	Hbo	Wo	Totaal
	%	%	%
zeer ontevreden	3,3	3,2	3,3
	9,1	9,5	9,2
	25,5	19,7	23,9
	40,3	40,2	40,2
zeer tevreden	21,9	27,4	23,4
	100	100	100

Bron: ROA (SIS), 2004

Tabel 4.7 gaat in op de tevredenheid over de voorlichting van de beroepsmogelijkheden. Het blijkt dat hbo-opgeleiden gemiddeld meer tevreden zijn met de voorlichting van de beroepsmogelijkheden tijdens de opleiding.

Tabel 4.7

Tevredenheid met de voorlichting van de beroepsmogelijkheden tijdens hbo- of wo-opleiding

	Hbo	Wo	Totaal
	%	%	%
helemaal niet	8,2	12,3	9,3
	27,8	34,2	29,5
	37,2	32,6	36,0
	23,7	18,5	22,3
in sterke mate	3,2	2,4	3,0
	100	100	100

Bron: ROA (SIS), 2004

4.2. Studiekeuzebegeleiding en de beroepsloopbaan

In deze paragraaf wordt ingegaan op het verband tussen studiekeuzebegeleiding en de beroepsloopbaan. Uit de analyses (tabel 4.8) komt naar voren dat studenten die een beeld van de vervolgopleiding hadden gekregen uit de media aangeven dat ze een slechtere aansluiting tussen opleiding en functie hebben, minder tevreden zijn over hun huidige functie, en minder vaak een baan op het niveau of in de richting van de opleiding hebben. Een andere opvallende uitkomst is dat de studenten die een beeld vormden van de vervolgopleiding door werkervaring of stage aangeven een significant betere aansluiting tussen functie en opleiding te hebben, meer tevreden te zijn over hun functie, minder vaak werkloos te zijn en vaker een baan in de richting van de opleiding te hebben.

Verder blijkt dat (tabel 4.9) mensen die zich oriënteren op de studiekeuze door middel van persoonlijke gesprekken met de decaan gemiddeld een minder goede aansluiting tussen functie en

opleiding hebben, minder vaak tevreden zijn over hun functie, vaker werkloos zijn, en minder vaak een baan op het niveau of in de richting van hun opleiding hebben. Degenen die gingen praten met mensen in een voor hun interessant vakgebied scoren (met uitzondering van werkloosheid) op deze aspecten gemiddeld juist beter dan de overige schoolverlaters.

De samenhang tussen het hebben van gesprekken met de decaan en een minder goede positie op de arbeidsmarkt wordt bepaald door de vraag welke leerlingen besluiten zo'n gesprek te voeren (selectie-effect) en het effect van de decaan op de studiekeuze, motivatie en daarmee het latere arbeidsmarktsucces (treatment-effect). De cijfers laten dus alleen zien dat de leerlingen die de decaan op gesprek krijgt het gemiddeld genomen minder goed zullen doen op de arbeidsmarkt dan andere leerlingen. Leerlingen die met mensen praten uit het vakgebied dat hen interesseert zijn juist de leerlingen die het later beter doen. Om het werkelijke effect van deze gesprekken op het latere arbeidsmarktsucces vast te stellen zou in het ideale geval een experiment moeten worden gedaan waarbij sommige leerlingen makkelijker toegang tot deze gesprekspartners krijgen dan anderen. In hoofdstuk 5 vergelijken we de invloed van gesprekken met decanen op schoolniveau in plaats van leerlingniveau. Op deze wijze wordt een groot deel van het selectie-effect weggehaald.

Bij de analyses is ook gekeken naar de verbanden tussen uitspraken over de studiekeuze en de huidige functie (tabel 4.10). Het blijkt dat studenten die aangeven meer informatie te willen hebben gehad een minder goede aansluiting tussen functie en opleiding hebben, minder tevreden zijn over de functie en vaker een baan buiten de richting van de opleiding te hebben. Verder blijken studenten die niet goed wisten hoe ze aan relevante informatie moesten komen nu vaker werkloos te zijn.

Uit de analyses komt ten slotte naar voren dat de voorlichting tijdens de hbo- of wo-opleiding van groot belang is voor een succesvolle intrede op de arbeidsmarkt (tabel 4.11). De aansluiting tussen functie en opleiding, de tevredenheid met de functie, de kans op het hebben van een baan op niveau of in de richting van de opleiding hangen positief samen met de tevredenheid met de voorlichting en de kans op werkloosheid hangt er negatief mee samen.

Tabel 4.8

Huidige functie en de manier van beeldvorming van de vervolgopleiding

	Aansluiting functie aan opleiding			Tevredenheid over huidige functie			Werkloosheid			Baan op niveau opleiding			Baan in richting opleiding		
	Coef	Std. Error		Coef	Std. Error		Coef	Std. Error		Coef	Std. Error		Coef	Std. Error	
Constante	2,728	0,144	***	3,931	0,155	***	0,095	0,034	***	0,786	0,068	***	0,617	0,066	***
Wo	0,105	0,042	**	0,095	0,045	**	0,001	0,010		-0,096	0,020	***	-0,040	0,019	**
Man	-0,014	0,040		0,106	0,043	**	0,001	0,010		0,041	0,019	**	-0,043	0,018	**
Leeftijd	0,003	0,004		-0,010	0,004	**	-0,001	0,001		-0,001	0,002		0,002	0,002	
Door het werk of de opleiding van mijn vader	0,013	0,021		-0,003	0,022		0,003	0,005		0,016	0,010		0,002	0,009	
Door het werk of de opleiding van mijn moeder	0,030	0,024		0,063	0,026	**	-0,002	0,006		0,001	0,011		0,022	0,011	**
Door het werk of de opleiding van andere familieleden	0,037	0,021	*	0,002	0,022		-0,008	0,005		-0,001	0,010		0,028	0,009	***
Door het werk of de opleiding van vrienden of kennissen	0,021	0,018		0,003	0,020		0,008	0,004	*	0,012	0,009		0,003	0,008	
Uit de media (tv, krant, e.d.)	-0,062	0,016	***	-0,064	0,017	***	0,001	0,004		-0,024	0,008	***	-0,015	0,007	**
Door werkervaring of stage	0,049	0,013	***	0,040	0,014	***	-0,010	0,003	***	0,009	0,006		0,017	0,006	***
Door vakken op school	-0,019	0,015		-0,016	0,016		0,007	0,004	*	-0,005	0,007		-0,004	0,007	
Door open dagen en voorlichtingsdagen	0,030	0,016	*	0,006	0,017		-0,006	0,004		-0,012	0,008		0,011	0,007	
Door informatie van de schooldecaan	-0,001	0,015		-0,020	0,017		-0,001	0,004		0,002	0,007		-0,006	0,007	

(*), (**), (***): significant op respectievelijk 10%, 5% en 1%

Bron: ROA (SIS supplement), 2005

Noot: De getallen in deze regressie tabel moeten worden gelezen als veranderingen in het oordeel over de aansluiting van functie aan opleiding, etc. door een verschuiving met een eenheid in de variabelen in de tabel. Dus WO-schoolverlaters scoren gemiddeld 0.10 punt hoger op de eerste afhankelijke variabele (gemeten op 1-4 schaal). Tevredenheid over de huidige functie is gemeten op een 1-5 schaal. De overige drie afhankelijke variabelen zijn dummy (0-1) variabelen.

Tabel 4.9

Huidige functie en en oriëntatie op school

	Aansluiting functie aan opleiding			Tevredenheid over huidige functie			Werkloosheid		Baan op niveau opleiding		Baan in richting opleiding				
	Coef	Std. Error		Coef	Std. Error		Coef	Std. Error	Coef	Std. Error	Coef	Std. Error			
Constante	2,555	0,266	***	3,694	0,286	***	-0,002	0,063	0,679	0,127	***	0,603	0,122	***	
Wo	0,063	0,041		0,057	0,045		0,008	0,010	-0,108	0,020	***	-0,065	0,019	***	
Man	-0,038	0,039		0,070	0,042	*	0,006	0,009	0,046	0,019	**	-0,054	0,018	***	
Leeftijd	0,004	0,004		-0,004	0,005		-0,002	0,001	*	-0,001	0,002		0,001	0,002	
Op school hadden we lessen over studie- en beroepskeuze.	0,010	0,024		0,017	0,026		-0,003	0,006	0,004	0,012		-0,018	0,011		
Op school kwamen mensen uit de praktijk vertellen over hun beroep	0,031	0,027		-0,022	0,029		-0,005	0,006	-0,018	0,013		0,023	0,012	*	
Ik heb persoonlijke gesprekken gehad met een mentor of klassenleraar	0,024	0,027		0,018	0,029		0,002	0,006	0,006	0,013		-0,007	0,012		
Ik heb persoonlijke gesprekken gehad met een studiedecaan	-0,094	0,027	***	-0,089	0,029	***	0,017	0,006	***	-0,023	0,013	*	-0,022	0,012	*
Ik heb gesproken met vrienden over de studiekeuze	-0,008	0,021		-0,017	0,023		-0,002	0,005	-0,015	0,010		-0,010	0,010		
Ik heb gesproken met mijn ouders over de studiekeuze	0,019	0,023		0,042	0,025	*	-0,001	0,005	0,004	0,011		0,006	0,010		
Ik heb contact gezocht met mensen die studeerden of werkten in richtingen die ik interessant vond	0,072	0,018	***	0,048	0,019	**	0,002	0,004	0,025	0,009	***	0,041	0,008	***	
Op school hebben we een studie- en beroepskeuzetest gehad	0,044	0,048		0,001	0,051		0,023	0,011	**	0,058	0,023	**	0,008	0,022	
Op school beschikten we over een uitgebreide documentatie over opleidingen en beroepen	-0,096	0,040	**	-0,190	0,043	***	0,012	0,009	-0,025	0,019		-0,033	0,018	*	
Ik had een abonnement op een tijdschrift over studiekeuze	0,043	0,072		0,046	0,077		0,014	0,018	-0,030	0,034		-0,005	0,033		
Ik ben naar de Studiebeurs in Utrecht geweest	0,027	0,041		0,045	0,044		0,014	0,010	0,001	0,019		0,021	0,019		
Ik (of mijn ouders) hebben een keuze-adviesbureau ingeschakeld	0,090	0,068		0,057	0,074		-0,017	0,016	0,056	0,033	*	0,066	0,031	**	
Aantal keren dat je naar een voorlichtingsdag van een opleiding bent geweest	0,001	0,009		0,002	0,009		0,001	0,002	0,003	0,004		0,001	0,004		

(*), (**), (***): significant op respectievelijk 10%, 5% en 1%

Bron: ROA (SIS supplement), 2005

Noot: De getallen in deze regressie tabel moeten worden gelezen als veranderingen in het oordeel over de aansluiting van functie aan opleiding, etc. door een verschuiving met een eenheid in de variabelen in de tabel. De eerste afhankelijke variabele is gemeten op een 1-4 schaal. Tevredenheid over de huidige functie is gemeten op een 1-5 schaal. De overige drie afhankelijke variabelen zijn dummy (0-1) variabelen.

Tabel 4.10

Huidige functie en uitspraken over het studiekeuzeproces

	Aansluiting functie aan opleiding			Tevredenheid over huidige functie			Werkloosheid			Baan op niveau opleiding			Baan in richting opleiding		
	Coef	Std. Error		Coef	Std. Error		Coef	Std. Error		Coef	Std. Error		Coef	Std. Error	
Constante	3,049	0,147	***	4,142	0,158	***	0,065	0,035	*	0,875	0,070	***	0,756	0,067	***
Wo	0,053	0,040		0,059	0,043		0,006	0,010		-0,106	0,019	***	-0,063	0,018	***
Man	-0,052	0,039		0,042	0,042		0,006	0,010		0,038	0,019	**	-0,051	0,018	***
Leeftijd	0,008	0,004	**	-0,004	0,004		-0,001	0,001		0,001	0,002		0,003	0,002	*
Ik had destijds graag nog meer informatie gehad over de studiekeuze	-0,048	0,020	**	-0,101	0,021	***	-0,002	0,005		-0,011	0,009		-0,036	0,009	***
Ik wist niet goed hoe ik aan relevante informatie over de studiekeuze moest komen	-0,052	0,021	**	-0,012	0,023		0,010	0,005	**	-0,019	0,010	*	0,002	0,010	
Ik maakte me niet zo druk over de studiekeuze.	-0,003	0,016		0,022	0,018		0,003	0,004		-0,004	0,008		0,001	0,008	
Ik had destijds graag een dag mee willen lopen met iemand die werkzaam was in mijn richting	-0,017	0,016		-0,028	0,017		0,002	0,004		-0,014	0,008	*	0,015	0,007	**
Ik dacht dat ik genoeg wist om een goede studiekeuze te kunnen maken	0,025	0,021		-0,007	0,022		-0,007	0,005		-0,020	0,010	**	0,004	0,009	
Ik vond het zonde van mijn tijd om veel bezig te zijn met mijn studiekeuze	-0,016	0,021		-0,011	0,023		0,006	0,005		0,003	0,010		-0,017	0,010	*

(*), (**), (***): significant op respectievelijk 10%, 5% en 1%

Bron: ROA (SIS supplement), 2005

Noot: De getallen in deze regressie tabel moeten worden gelezen als veranderingen in het oordeel over de aansluiting van functie aan opleiding, etc. door een verschuiving met een eenheid in de variabelen in de tabel. De eerste afhankelijke variabele is gemeten op een 1-4 schaal. Tevredenheid over de huidige functie is gemeten op een 1-5 schaal. De overige drie afhankelijke variabelen zijn dummy (0-1) variabelen.

Tabel 4.11

Huidige functie en tevredenheid met voorlichting beroepsmogelijkheden in opleiding

	Aansluiting functie aan opleiding			Tevredenheid over huidige functie			Werkloosheid			Baan op niveau opleiding		Baan in richting opleiding			
	Coef	Std. Error		Coef	Std. Error		Coef	Std. Error		Coef	Std. Error	Coef	Std. Error		
Constante	2,090	0,081	***	3,410	0,089	***	0,053	0,020	***	0,171	0,040	***	0,519	0,039	***
Tevredenheid met voorlichting beroepsmogelijkheden in opleiding	0,208	0,008	***	0,179	0,009	***	-0,017	0,002	***	0,049	0,004	***	0,065	0,004	***
Hbo	-0,139	0,019	***	-0,164	0,021	***	0,008	0,005	*	0,096	0,010	***	-0,005	0,009	
Duur studie	-0,002	0,001		-0,002	0,001	**	0,001	0,000	***	0,001	0,001	**	-0,002	0,001	***
Leeftijd	0,007	0,001	***	-0,007	0,002	***	0,000	0,000		0,002	0,001	***	0,002	0,001	***
Man	0,021	0,016		0,054	0,017	***	0,001	0,004		0,051	0,008	***	-0,033	0,008	***
Gemiddeld examencijfer	0,095	0,007	***	0,066	0,007	***	-0,003	0,002	*	0,051	0,003	***	0,033	0,003	***
Allochtoon	-0,085	0,024	***	-0,143	0,027	***	0,038	0,006	***	-0,017	0,012		-0,072	0,012	***

(*), (**), (***): significant op respectievelijk 10%, 5% en 1%

Bron: ROA (SIS), 2004

Noot: De getallen in deze regressie tabel moeten worden gelezen als veranderingen in het oordeel over de aansluiting van functie aan opleiding, etc. door een verschuiving met een eenheid in de variabelen in de tabel. De eerste afhankelijke variabele is gemeten op een 1-4 schaal. Tevredenheid over de huidige functie is gemeten op een 1-5 schaal. De overige drie afhankelijke variabelen zijn dummy (0-1) variabelen.

DEEL II

Het perspectief van de school

Hoofdstuk 5 Studiekeuzebegeleiding binnen havo en vwo

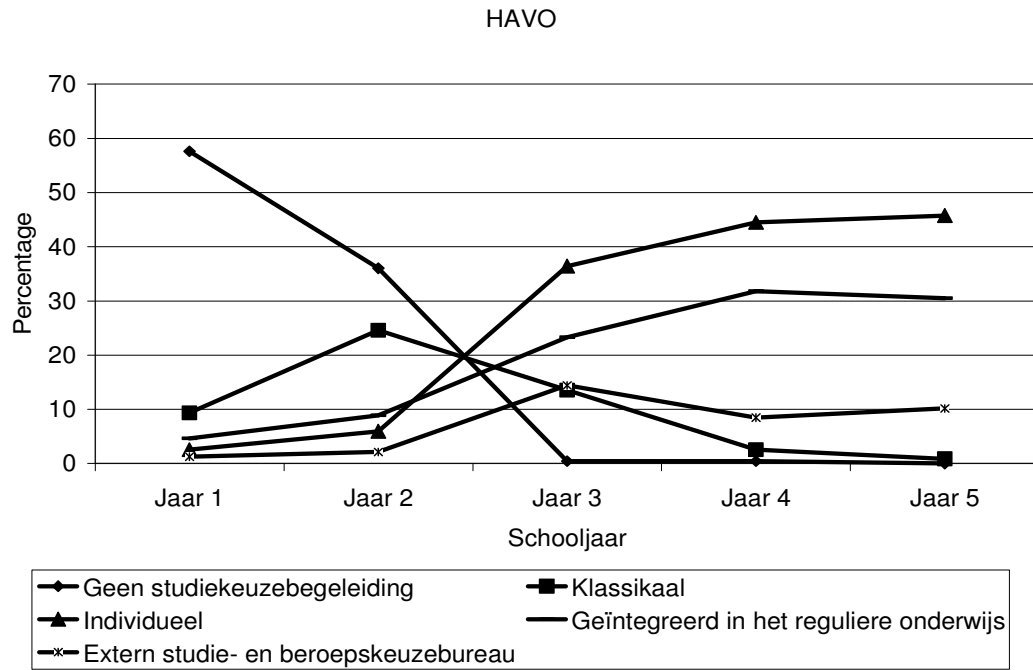
Dit hoofdstuk geeft een overzicht van de studiekeuzebegeleiding binnen havo en vwo. In de eerste paragrafen worden achtereenvolgens de klassikale en individuele studiekeuzebegeleiding en studiekeuzebegeleiding die geïntegreerd is in het reguliere onderwijs besproken. De laatste paragraaf gaat in op de mate waarin verschillen binnen deze vormen van begeleiding effectief zijn om spijt van de studiekeuze te reduceren.

Voor dit onderdeel van het onderzoek hebben we een internetenquête gehouden onder decanen van havo/vwo-instellingen. In totaal deden 336 decanen mee met dit onderzoek. In 56% van de gevallen werkte deze decaan zowel voor havo als voor vwo. In 14% van de gevallen werkte hij alleen voor havo en in 19% van de gevallen alleen voor vwo. 11% van de aangeschreven decanen gaf aan noch voor havo, noch voor vwo te werken. Deze respondenten zijn daarom in het verdere onderzoek niet meegenomen.

Figuur 5.1 geeft aan welke vormen van studiekeuzebegeleiding er op het havo worden gegeven. In het eerste jaar wordt in bijna 60 procent van de onderzochte scholen niet aan studiekeuzebegeleiding gedaan. In 10 procent van de scholen wordt klassikale studiekeuzebegeleiding gegeven. In het tweede schooljaar wordt in ongeveer een kwart van de scholen klassikale studiekeuzebegeleiding gegeven. Deze vorm van begeleiding zakt in de loop van de volgende jaren weg. Vanaf het derde jaar verschuift de aandacht naar individuele begeleiding en begeleiding geïntegreerd in het reguliere onderwijs. In het vierde en vijfde jaar van de opleiding geeft ongeveer 45 procent van de scholen individuele begeleiding en vindt in een derde van de scholen begeleiding geïntegreerd in het onderwijs plaats. Figuur 5.2 laat zien dat binnen het vwo soortgelijke patronen te zien zijn.

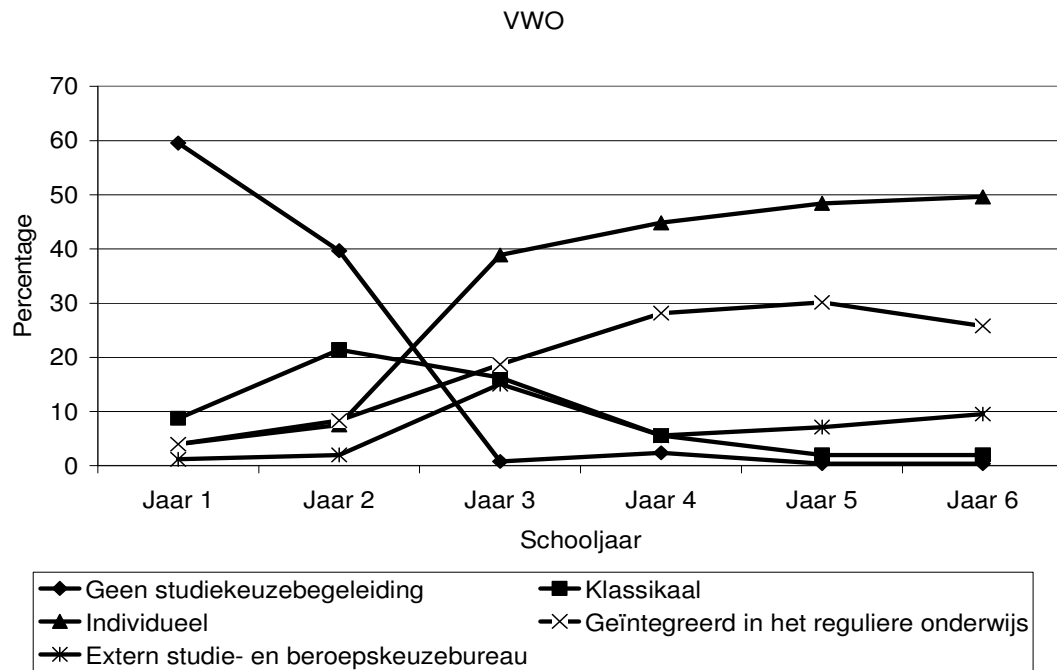
Figuur 5.1

Vormen van studiekeuzebegeleiding binnen havo

Figuur 5.2

Vormen van studiekeuzebegeleiding binnen vwo

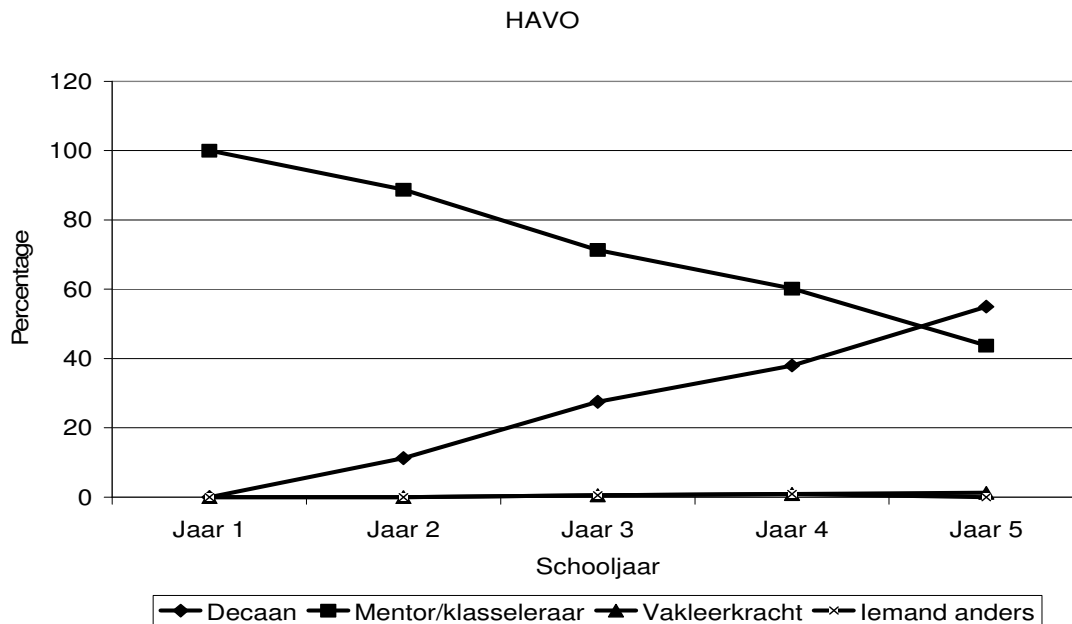
In paragraaf 5.1 wordt ingegaan op klassikale studiekeuzebegeleiding. Paragraaf 5.2 behandelt individuele studiekeuzebegeleiding en in paragraaf 5.3. bespreken we begeleiding geïntegreerd in het reguliere onderwijs.

5.1 klassikale studiekeuzebegeleiding

Figuur 5.3 en 5.4 geven aan dat als er sprake is van studie- en beroepskeuzevoorlichting, in de eerste jaren op zowel havo als vwo de mentor een zeer belangrijke rol speelt in het klassikale begeleidingsproces. Na verloop van tijd gaat de decaan steeds meer deze rol overnemen. In het laatste jaar van de opleiding geeft in ongeveer evenveel scholen de mentor doorgaans de studie- en beroepskeuzelessen als de decaan.

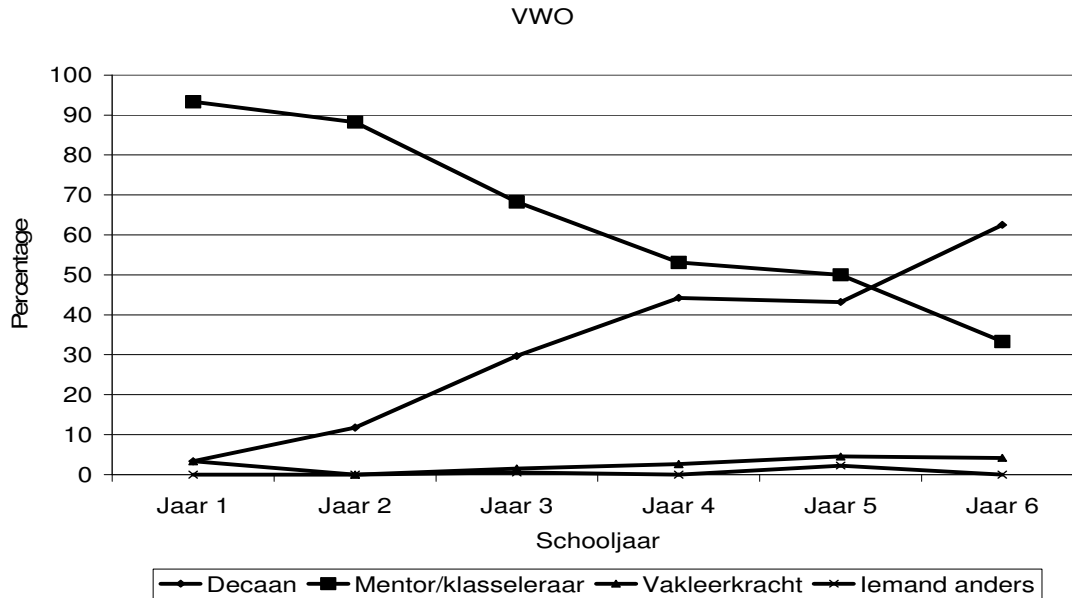
Figuur 5.3

Persoon die doorgaans de klassikale studie- en beroepskeuzelessen geeft (havo)

Figuur 5.4

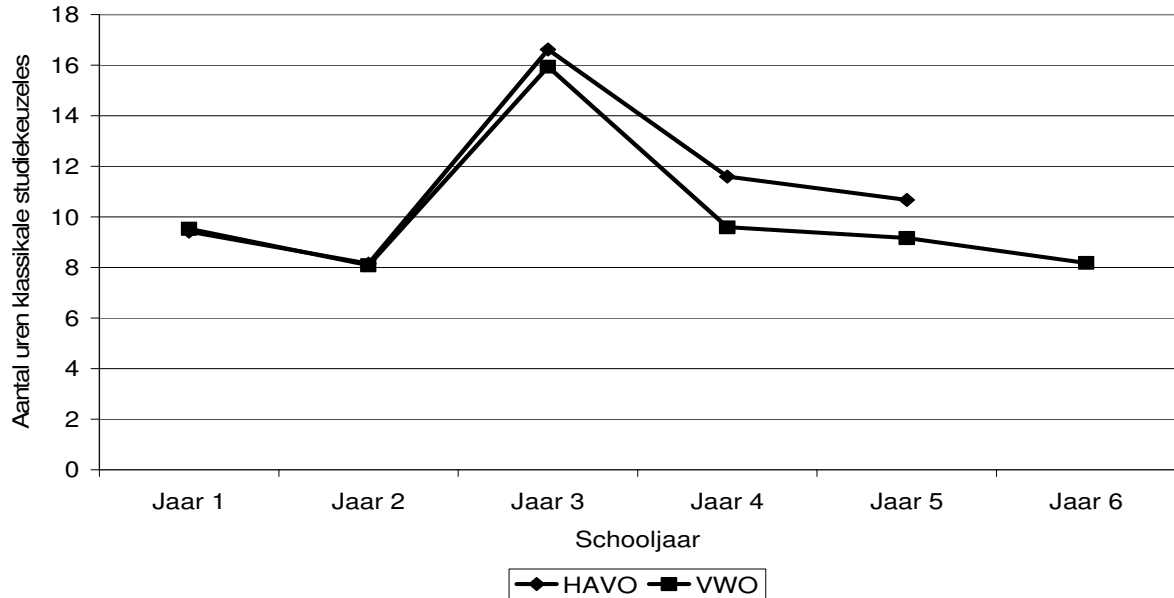
Persoon die doorgaans de klassikale studie- en beroepskeuzelessen geeft (vwo)

In figuur 5.5 wordt het aantal uren dat jaarlijks besteed wordt aan klassikale les afgezet naar schooljaar. In het derde schooljaar wordt gemiddeld ongeveer 6 uur meer les gegeven dan in de andere jaren, waarin ongeveer 10 uur studiekeuzelessen worden gegeven. Omdat een schooljaar ongeveer 1000 lessen beslaat, betekent dit dat op de scholen waar klassikale studie- en beroepskeuzelessen worden gegeven, dit gemiddeld niet meer dan anderhalf procent van de lestijd betreft.

Figuur 5.5

Gemiddeld aantal uren per jaar besteed aan klassikale les (alleen voor scholen die klassikale studiekeuzeles geven)

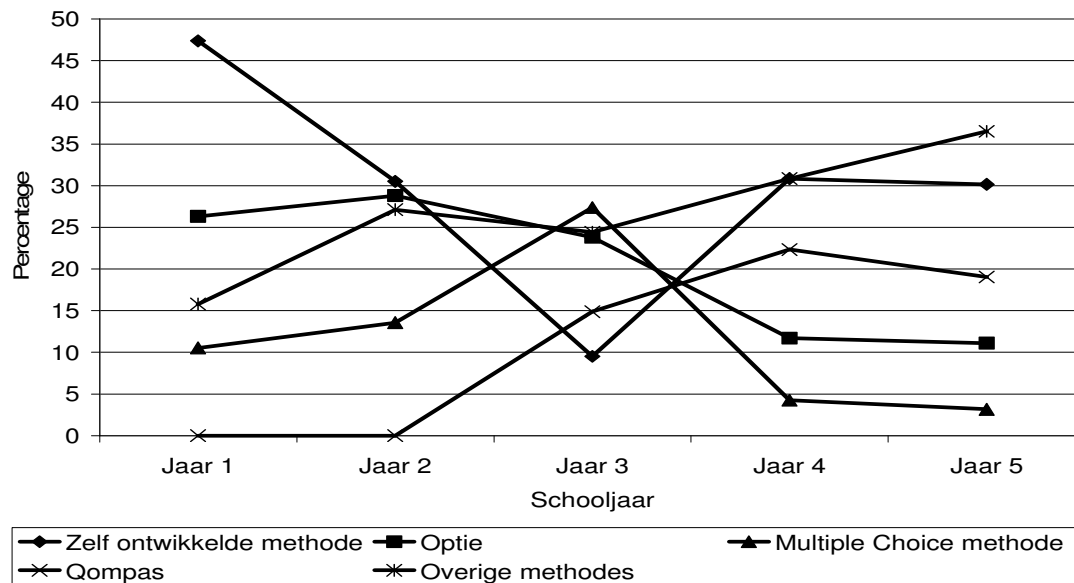

Figuur 5.6 en 5.7 laten de methoden zien die tijdens de klassikale studie- en beroepskeuzebegeleiding op scholen gemiddeld het meest gebruikt worden. Opvallend is dat zeer veel scholen een eigen methode hebben ontwikkeld. In de eerste jaren gebruikt 40-50% van de scholen een zelf ontworpen methode. In de laatste jaren is dit ongeveer een derde van de scholen. Ook de Qompas (20%) en de Optie (10%) methode worden veel gebruikt. De Multiple Choice methode wordt met name in het derde leerjaar gebruikt. Deze methode biedt zowel hulp aan leerlingen die een profiel moeten kiezen als aan leerlingen die een vervolgstudie kiezen⁷.

7. Zie voor meer informatie over de Multiple Choice methode bijvoorbeeld <http://www.multiplechoice.epn.nl/theme/EPN/index.asp?DocID=103>.

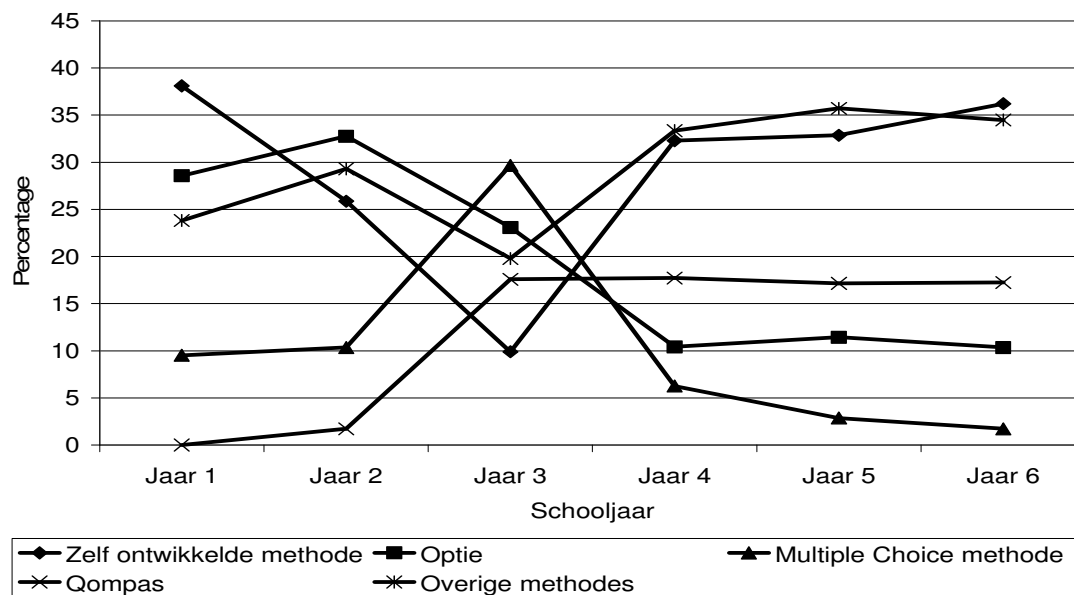
Figuur 5.6

Methode gebruikt tijdens klassikale studie- en beroepskeuzelessen (havo)

Figuur 5.7

Methode gebruikt tijdens klassikale studie- en beroepskeuzelessen (vwo)

Tabel 5.1 gaat in op de mate waarin tijd besteed wordt aan bepaalde onderwerpen tijdens de klassikale studiekeuzelessen. De nadruk blijkt met name te liggen op de bewustwording van eigen voorkeuren en motivatie en op het afwegen van vervolgstudies. Gemiddeld blijven stages en informatie over de arbeidsmarkt onderbelicht.

Tabel 5.1

In welke mate wordt in het laatste jaar waarin lessen over studie- en beroepskeuze geprogrammeerd staan tijd besteed aan de volgende onderwerpen?

	Havo	Vwo
Bewustwording over arbeidsmarkt: informatie over stages	2,3	2,2
Bewustwording over arbeidsmarkt: kennis arbeidsmarkt	2,6	2,6
Bewustwording competenties	3,1	3,1
Bewustwording over arbeidsmarkt: inzicht in beroepen	3,2	3,1
Bewustwording matching voorkeur en competenties	3,2	3,2
Informatie over vakkenpakket/profiel	3,3	3,4
Bewustwording eigen voorkeuren en motivatie	3,6	3,6
Afwegen van vervolgstudies	3,9	3,8

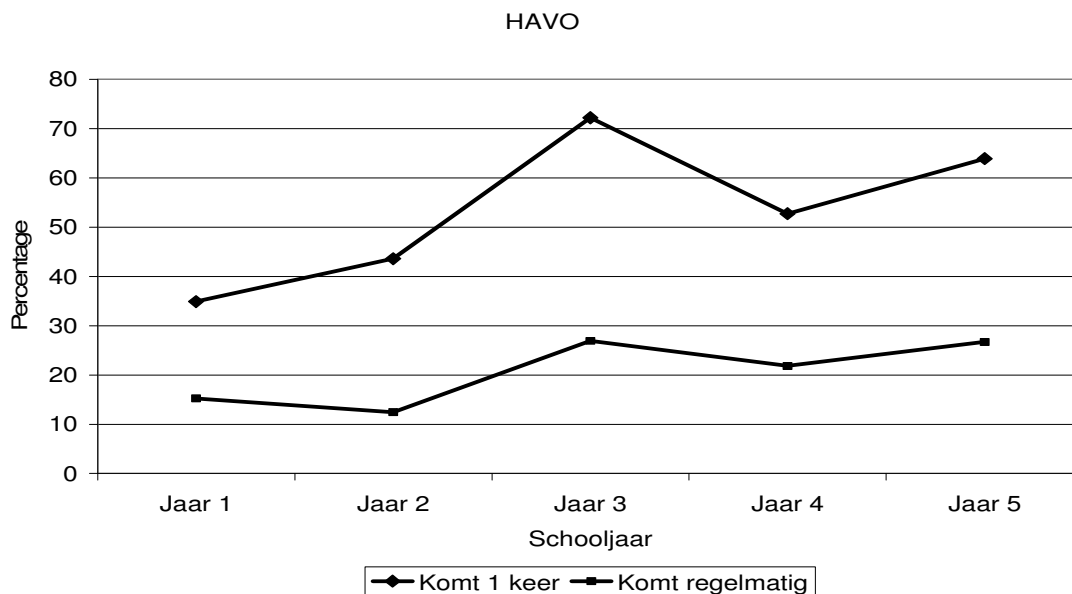
Noot: De minimale score op deze variabele is 1 en de maximale is 5. Een score tussen 1 en 2 zou dus kunnen worden getypeerd als weinig, tussen 2 en 3 als gemiddeld, tussen 3 en 4 als veel, en tussen 4 en 5 als zeer veel.

5.2 Individuele studie- en beroepskeuzebegeleiding

Figuur 5.8 en 5.9 geven de percentages van de leerlingen die 1 keer of regelmatig individuele gesprekken voert met mensen betrokken bij de studiekeuzebegeleiding. Met name in het derde jaar komen veel leerlingen individuele gesprekken voeren. In alle jaren blijkt dat er veel meer leerlingen slechts 1 maal een individueel gesprek voert dan dat er meerdere gesprekken met de leerling plaatsvinden.

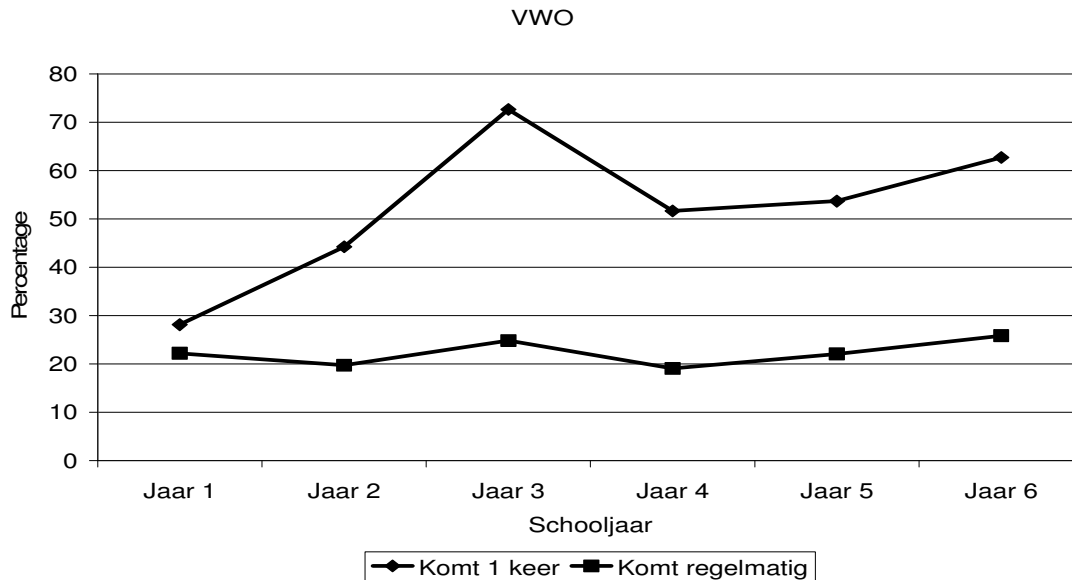
Figuur 5.8

Percentage van de leerlingen die 1 keer of regelmatig individuele gesprekken komt voeren (alleen voor scholen waar individuele keuzebegeleiding wordt gegeven) (havo)

Figuur 5.9

Percentage van de leerlingen die 1 keer of regelmatig individuele gesprekken komt voeren (alleen voor scholen waar individuele keuzebegeleiding wordt gegeven) (vwo)

Tijdens de individuele studiekeuzebegeleiding komen gemiddeld voornamelijk vervolgstudies, eigen voorkeuren, en het vakkenpakket aan de orde (tabel 5.2). Ook tijdens de individuele gesprekken wordt minder aandacht besteed aan de arbeidsmarkt. In gesprekken over de arbeidsmarkt gaat het voornamelijk over beroepen. Opvallend zijn wat dit betreft de kleine verschillen tussen havo en vwo. Aangezien meer leerlingen na het havo een beroepsgerichte opleiding gaan volgen dan na vwo, zou verwacht kunnen worden dat havo-leerlingen meer informatie zouden willen krijgen over de arbeidsmarkt.

Tabel 5.2

Hoe vaak komen de volgende onderwerpen aan bod in deze gesprekken met leerlingen?

	Havo	Vwo
Bewustwording over arbeidsmarkt: begeleiding bij stages	1,9	1,9
Bewustwording over arbeidsmarkt: informatie over stages	2,2	2,2
Bewustwording over arbeidsmarkt: inzicht in arbeidsmarktpositie	2,8	2,8
Bewustwording over arbeidsmarkt: kennis arbeidsmarkt	2,8	2,8
Bewustwording competenties	3,3	3,3
Bewustwording over arbeidsmarkt: inzicht in beroepen	3,3	3,2
Bewustwording matching voorkeur en competenties	3,5	3,5
Informatie over vakkenpakket/profiel	3,6	3,6
Bewustwording eigen voorkeuren en motivatie	4,0	4,0
Afwegen van vervolgstudies	4,3	4,3

Noot: De minimale score op deze variabele is 1 en de maximale is 5. Een score tussen 1 en 2 zou dus kunnen worden getypeerd als weinig, tussen 2 en 3 als gemiddeld, tussen 3 en 4 als veel, en tussen 4 en 5 als zeer veel.

In de gesprekken wordt veel gebruik gemaakt van internet, folders van hbo- en wo-instellingen en van contacten met vervolgoopleidingen (tabel 5.3).⁸

Tabel 5.3

In welke mate gebruikt u de volgende bronnen voor het geven van informatie over de vervolgstudie?

Kamer van Koophandel	1,2
Stagekranten	1,2
Bedrijfsverenigingen	1,3
Kenniscentra Bedrijfsleven en Beroepsonderwijs	1,4
CWI	1,4
Tijdschrift "Martens"	1,9
Beroepenkranten	2,2
Masterclasses	2,4
Tijdschrift "Toekomst"	2,9
Tijdschrift "Studiewegen"	3,3
Tijdschrift "Selectie"	3,5
Folders van hbo of wo instellingen	3,8
Contacten met vervolgoopleidingen	3,8
Internet	4,4

Noot: De minimale score op deze variabele is 1 en de maximale is 5. Een score tussen 1 en 2 zou dus kunnen worden getypeerd als weinig, tussen 2 en 3 als gemiddeld, tussen 3 en 4 als veel, en tussen 4 en 5 als zeer veel.

Tabel 5.4 geeft aan dat men met betrekking tot de arbeidsmarkt met name informatie geeft over de inhoud van het werk. Carrièrekansen en inkomen komen minder aan bod.

Tabel 5.4

In welke mate komen de volgende onderwerpen aan bod in de gesprekken over de arbeidsmarkt?

Inschatting inkomen	2,2
Carrièrekansen	2,9
Kansen op werk	3,0
Zelfontplooiing	3,2
Taken, werkzaamheden, banen die uit te voeren zijn met de studie	3,3
Inhoud van mogelijke banen	3,3
Eigen competenties/wensen	3,5

Noot: De minimale score op deze variabele is 1 en de maximale is 5. Een score tussen 1 en 2 zou dus kunnen worden getypeerd als weinig, tussen 2 en 3 als gemiddeld, tussen 3 en 4 als veel, en tussen 4 en 5 als zeer veel.

De informatie over de arbeidsmarkt is met name afkomstig van Internet. Het is opmerkelijk dat men meer informatie ontleent aan folders van de hbo- en wo-instellingen dan aan beroepenkranten en andere bronnen van informatie (tabel 5.5).

8. In onderstaande tabellen is de opsplitsing tussen havo en vwo niet gemaakt omdat dit in de vragenlijst niet gebeurd is.

Tabel 5.5

In welke mate gebruikt u de volgende bronnen voor het geven van arbeidsmarktinformatie?

Stagekranten	1,1
Bedrijfsverenigingen	1,2
Kamer van Koophandel	1,2
Kenniscentra Bedrijfsleven en Beroepsonderwijs	1,3
CWI	1,4
Tijdschrift "Martens"	1,5
Masterclasses	1,7
Beroepenkranten	2,0
Tijdschrift "Studiewegen"	2,2
Tijdschrift "Selectie"	2,3
Tijdschrift "Toekomst"	2,4
Contacten met vervolgopleidingen	2,8
Folders van hbo of wo instellingen	3,0
Internet	3,7

Noot: De minimale score op deze variabele is 1 en de maximale is 5. Een score tussen 1 en 2 zou dus kunnen worden getypeerd als weinig, tussen 2 en 3 als gemiddeld, tussen 3 en 4 als veel, en tussen 4 en 5 als zeer veel.

In de individuele gesprekken worden daarnaast vooral adviezen van vakdocenten en van ouders besproken (tabel 5.6).

Tabel 5.6

Welke van de volgende andere zaken bespreekt u met leerlingen?

Maatschappelijke stages	1,8
Stages	2,2
Ervaringen in bijbanen	3,0
Adviezen van vrienden, kennissen	3,1
Adviezen van ouders	3,3
Adviezen van vakdocenten	3,7

Noot: De minimale score op deze variabele is 1 en de maximale is 5. Een score tussen 1 en 2 zou dus kunnen worden getypeerd als weinig, tussen 2 en 3 als gemiddeld, tussen 3 en 4 als veel, en tussen 4 en 5 als zeer veel.

Ten slotte geeft ongeveer 20 procent van de respondenten aan dat de school meer informatie nodig zou hebben om de leerlingen beter te kunnen begeleiden bij de voorbereiding op de arbeidsmarkt (tabel 5.7).

Tabel 5.7

Heeft uw instelling genoeg informatie om leerlingen te begeleiden bij de voorbereiding op de arbeidsmarkt?

	%
Ja	79,7
Nee	20,3

5.3 Studiekeuzelessen geïntegreerd in het reguliere onderwijs

De studiekeuzelessen in het reguliere onderwijs wordt in de meeste scholen in de mentoruren en tijdens reguliere lessen door vakdocenten aangeboden. Vakdocenten die in hun lessen aandacht besteden aan studiekeuzes hebben veel contact met de decaan. In ongeveer 60 procent van de scholen voeren de vakdocenten regelmatig of vaak gesprekken met de decaan.

Tabel 5.8

In welke mate worden vakdocenten ondersteund door de decaan wanneer zij studiekeuzebegeleiding geven aan leerlingen?

	%
Nooit gesprekken	4,4
zelden gesprekken	36,8
Regelmatige gesprekken	48,3
Vaak gesprekken	10,5

Toch blijkt uit tabel 5.9 dat decanen de kwaliteit van de informatie die de vakdocenten geven aan studenten niet erg hoog inschatten.

Tabel 5.9

Hoe goed vindt u de informatie die leerlingen krijgen van vakdocenten met betrekking tot studiekeuzebegeleiding?

	%
Zeer slecht	1,9
Slecht	15,9
Gemiddeld	74,8
Goed	6,5
Zeer goed	0,9

Tabel 5.10 geeft aan dat ondanks deze ontevredenheid met de kwaliteit van de studie- en beroepskeuzebegeleiding door vakdocenten, 14 procent van de respondenten vindt dat scholen niet moeten doorgaan met studiekeuzebegeleiding door vakdocenten.

Tabel 5.10

Vindt u dat de school door moet gaan met studiekeuzebegeleiding door vakdocenten?

	%
Ja	85,9
Nee	14,1

5.4 Stellingen

Ten slotte hebben we decanen een aantal stellingen voorgelegd. Tabel 5.11-5.13 tonen de resultaten. De decanen zijn van mening dat meer uitwisseling met het bedrijfsleven goed zou zijn voor de studiekeuze van de leerlingen.

Tabel 5.11
Stellingen I

Als decaan ben ik meer bezig met het managen van mentoren dan met het begeleiden van leerlingen	2,4
Er is voldoende uitwisseling met partijen op de arbeidsmarkt om als decaan een goed beeld te hebben van de werkelijkheid	2,6
Mentoren zijn in staat om leerlingen goed te begeleiden in hun studie- en beroepskeuze	2,7
Meer uitwisseling (zoals docentstages of werknemers voor de klas) tussen mijn school en het bedrijfsleven zou de studie- en beroepskeuze voor de leerlingen ten goede komen	3,3
Decanen op mijn school beschikken over voldoende vooropleiding en kennis om hun taak goed te kunnen uitvoeren*	4,2

Noot: De minimale score op deze variabele is 1 en de maximale is 5. Een score tussen 1 en 2 zou dus kunnen worden getypeerd als weinig, tussen 2 en 3 als gemiddeld, tussen 3 en 4 als veel, en tussen 4 en 5 als zeer veel.
* Deze stelling is voor de overzichtelijkheid gehercodeerd. De stelling was oorspronkelijk geformuleerd als “Decanen op mijn school beschikken over onvoldoende vooropleiding en kennis om hun taak goed te kunnen uitvoeren.”

De decanen zijn over het algemeen vrij negatief over het beeld dat leerlingen hebben van de opleidingen die zij kunnen gaan volgen. De toegankelijkheid van de informatie over vervolgstudies en de kwaliteit ervan vinden de decanen goed.

Tabel 5.12
Stellingen II

Leerlingen houden bij hun keuze goed in de gaten dat hun voorkeuren gedurende hun leven kunnen gaan veranderen	2,6
Leerlingen hebben in het algemeen een goed beeld van de opleidingen die zij kunnen gaan volgen*	3,0
De informatie over vervolgstudies in het hbo waarover ik beschik is van hoge kwaliteit*	4,0
De informatie over vervolgstudies in het wo waarover ik beschik is van hoge kwaliteit*	4,1
Informatie over vervolgstudies in het WO is voor mij eenvoudig te vinden	4,3
Informatie over vervolgstudies in het hbo is voor mij eenvoudig te vinden	4,3

Noot: De minimale score op deze variabele is 1 en de maximale is 5. Een score tussen 1 en 2 zou dus kunnen worden getypeerd als weinig, tussen 2 en 3 als gemiddeld, tussen 3 en 4 als veel, en tussen 4 en 5 als zeer veel.
* Deze stellingen waren oorspronkelijk negatief geformuleerd.

De decanen vinden dat leerlingen vrij weinig rekening houden met de arbeidsmarktperspectieven bij het kiezen van de opleiding.

Tabel 5.13

Stellingen III

Leerlingen die een hbo opleiding gaan volgen hebben een realistisch beeld van hun mogelijkheden op de arbeidsmarkt met de studie die zij willen gaan volgen	2,7
Leerlingen die een WO opleiding gaan volgen hebben een realistisch beeld van hun mogelijkheden op de arbeidsmarkt met de studie die zij willen gaan volgen	2,7
Informatie over de arbeidsmarkt is voor mij eenvoudig te vinden	2,8
De informatie over de arbeidsmarkt waarover ik beschik vind ik betrouwbaar	2,9
Leerlingen houden veel rekening met de arbeidsmarktperspectieven bij het kiezen van een opleiding*	3,0

Noot: De minimale score op deze variabele is 1 en de maximale is 5. Een score tussen 1 en 2 zou dus kunnen worden getypeerd als weinig, tussen 2 en 3 als gemiddeld, tussen 3 en 4 als veel, en tussen 4 en 5 als zeer veel.

* Deze stelling was oorspronkelijk negatief geformuleerd.

5.5 Spijt en studiekeuzebegeleiding

In deze paragraaf wordt ingegaan op het verband tussen de vormen van studiekeuzebegeleiding en de mate waarin leerlingen spijt hebben van hun keuzes. We bekijken daartoe het verband tussen de antwoorden van de decanen over de wijze waarop scholen de studie- en beroepskeuzevoorlichting hebben vormgegeven en de kans dat leerlingen van die school spijt hebben van de gemaakte keuze na afloop van hun hbo- of wo-opleiding. Hiertoe zijn de gegevens uit de enquête onder decanen op het havo en vwo gerelateerd aan gegevens uit de supplementaire enquête van SIS. De geënquêteerde leerlingen waren in 2005 al anderhalf jaar geleden afgestudeerd van hbo of wo en hebben dus aan het einde van de jaren '90 op de middelbare school gezeten. Impliciete veronderstelling van deze analyse is daarom dat de stijl van de studie- en beroepskeuzevoorlichting over de afgelopen jaren gelijk is gebleven. Ook kan slechts voor een deel van de scholen een link tussen beide bestanden worden gemaakt, waardoor het aantal observaties waarover we beschikken lager is dan bij de voorgaande analyses. Beide problemen gaan ten koste van de significantie van de resultaten. Om die reden worden bij de resultaten ook bevindingen gerapporteerd die een lager significantieniveau hebben.

In paragraaf 4.2 hebben we er op gewezen dat wellicht juist leerlingen met de grootste twijfel over wat ze zouden moeten kiezen het meest gebruik maken van de mogelijkheid om met een decaan te spreken. Deze leerlingen zijn daarom niet goed te vergelijken met leerlingen die het niet nodig vonden om een gesprek met de decaan te hebben. Bij een vergelijking op individueel niveau kan daardoor het selectie-effect niet goed gescheiden worden van het de werkelijke invloed van de decaan (het treatment-effect). Door hulp bij de studie- en beroepskeuze op schoolniveau te bekijken, wordt dit selectieprobleem grotendeels vermeden. Als verondersteld wordt dat op alle scholen in gelijke mate leerlingen vertegenwoordigd zijn die veel of weinig twijfel bij de studiekeuze hebben, dan moet het zo zijn dat een school die meer studie- en beroepskeuzebegeleiding aanbiedt, vergelijkbare leerlingen meer hulp geeft.

In deze paragraaf gaan we allereerst in op de effecten van klassikale studiekeuzebegeleiding op spijt. Vervolgens wordt ingegaan op individuele studiekeuzebegeleiding.

5.5.1 Spijt en klassikale studiekeuzebegeleiding

Onderzocht is in hoeverre de hoeveelheid uren klassikale studie- en beroepskeuzebegeleiding van invloed is op de spijt van schoolverlaters van die school (tabel 5.14). De inspanning van een school op het havo en vwo wordt samengevat met een totaal aantal uren klassikale begeleiding gedurende de gehele opleiding en een maat die aangeeft in welk jaar van de opleiding deze begeleiding geconcentreerd is ('laat in de opleiding'). Zowel op havo- als op vwo-niveau vinden we geen significant verband tussen spijt en het totaal aantal uren begeleiding. Bij het havo blijkt de omvang van spijt wel lager te zijn als deze begeleiding later in de opleiding wordt gegeven. Zoals eerder is aangegeven wordt bij de meeste scholen de grootste inspanning op het gebied van studie- en beroepskeuze in het derde jaar geleverd. Deze hulp zal vooral van belang zijn voor de keuze van een profiel. Uit de analyse lijkt naar voren te komen dat naarmate de begeleiding – op het havo – later wordt gegeven deze meer invloed heeft op de keuze van een vervolgopleiding.

De uitsplitsing van deze effecten naar studiejaar laat dit ook zien. Extra uren studie- en beroepskeuzebegeleiding in het 3-de, 4-de en 5-de jaar van het havo verlagen de spijt. De opbrengsten van klassikale studiekeuzebegeleiding zijn zeer groot: als er in het derde, vierde of vijfde leerjaar 10 uur meer aandacht aan klassikale studiekeuzebegeleiding wordt gegeven zal het aantal leerlingen met spijt respectievelijk dalen met 1,4, 1,9 en 2,1 procentpunten.

Tabel 5.14

Uren klassikale keuzebegeleiding en spijt

	Havo			Vwo	
Uren	-0,0004	0,0003		-0,0001	0,0005
Laat in opleiding	-0,0489	0,0278	**	0,0360	0,0358
Leerjaar:					
Uren in leerjaar 1	0,0002	0,0014		-0,0009	0,0019
Uren in leerjaar 2	0,0000	0,0019		0,0008	0,0030
Uren in leerjaar 3	-0,0014	0,0010	*	0,0001	0,0016
Uren in leerjaar 4	-0,0019	0,0013	*	-0,0021	0,0020
Uren in leerjaar 5	-0,0021	0,0014	*	0,0007	0,0023
Uren in leerjaar 6				0,0019	0,0033

(*), (**), (***): significant op respectievelijk 20%, 10% en 5%

Noot: De getallen in deze regressie tabel moeten worden gelezen als veranderingen in de kans op spijt door een verschuiving met een eenheid in de variabelen in de tabel. "Uren" is een aggregaat van het aantal uren klassikale keuzebegeleiding in alle schooljaren. "Laat in opleiding" is een gewogen aggregaat waarbij uren klassikale studiekeuze begeleiding later in de opleiding meer wegen dan uren eerder in de opleiding. "Spijt" is weergegeven in perunages.

Daarnaast is bekeken in hoeverre de onderwerpkeuze van de begeleiding in het laatste jaar invloed heeft op het voorkomen van spijt (tabel 5.15). Overeenkomstig de bevindingen in de vorige tabel

worden hierbij geen significante effecten voor het vwo geworden, maar blijken bij het havo voor klassikale gesprekken over stages en beroepen een gunstige invloed op de studiekeuze te hebben.

Tabel 5.15

Onderwerpkeuze begeleiding en spijt

	Havo		Vwo	
Bewustwording eigen voorkeuren en motivatie	0,010	0,024	0,015	0,033
Bewustwording competenties	0,006	0,016	0,003	0,024
Bewustwording matching voorkeur en competenties	0,012	0,018	0,008	0,025
Informatie over vakkenpakket/profiel	0,003	0,010	0,002	0,016
Afwegen van vervolgstudies	-0,007	0,019	0,006	0,027
Bewustwording over arbeidsmarkt: kennis arbeidsmarkt	-0,013	0,016	0,001	0,027
Bewustwording over arbeidsmarkt: informatie over stages	-0,026	0,016	*	-0,019
Bewustwording over arbeidsmarkt: inzicht in beroepen	-0,027	0,020	*	0,002

(*), (**), (***): significant op respectievelijk 20%, 10% en 5%

Noot: De getallen in deze regressie tabel moeten worden gelezen als veranderingen in de kans op spijt door een verschuiving met een eenheid in de variabelen in de tabel.

5.5.2 Spijt en individuele studiekeuzebegeleiding

Bij individuele studiekeuzebegeleiding kan een onderscheid worden gemaakt tussen individuele begeleiding aan leerlingen die een gesprek per jaar krijgen en leerlingen die meer intensieve begeleiding krijgen. Op het havo hebben zowel eenmalige individuele gesprekken als intensieve individuele begeleiding een negatief effect op spijt en dus een positief effect op de kwaliteit van de studiekeuze (tabel 5.16). Op het vwo hebben meerdere gesprekken per jaar een negatief effect maar leiden eenmalige gesprekken juist tot een hogere frequentie van spijt. Deze negatieve effecten doen zich vooral voor aan het einde van de opleiding. Bij het havo lijkt intensieve begeleiding in vooral het derde en laatste jaren zeer gunstig te zijn. Als het aantal leerlingen dat meerdere gesprekken voert in het derde havo leerjaar met 10 procentpunten stijgt, vermindert de spijt op die school met 1,7 procentpunten.

Tabel 5.16

Percentage leerlingen met een of meerdere individuele begeleidingsgesprekken per jaar en spijt

	Havo		Vwo		
Een gesprek per jaar					
Gemiddeld	-0,0008	0,0006 *	0,0013	0,0009 *	
Laat in opleiding	-0,0235	0,0313	0,0277	0,0275 **	
Meerdere gesprekken per jaar					
Gemiddeld	-0,0028	0,0012 ***	-0,0034	0,0019 *	
Laat in opleiding	-0,0080	0,0307	-0,0041	0,0284	
Een gesprek per jaar					
1	-0,0004	0,0016	-0,0021	0,0017 *	
2	-0,0013	0,0009 *	-0,0020	0,0013 *	
3	-0,0001	0,0003	0,0004	0,0004	
4	-0,0004	0,0004	0,0006	0,0005	
5	-0,0005	0,0003 *	0,0011	0,0005 ***	
6			0,0009	0,0005 **	
Meerdere gesprekken per jaar					
1	-0,1827	0,1934	-0,2130	0,2902	
2	-0,0034	0,0021 *	-0,0058	0,0049	
3	-0,0017	0,0006 ***	-0,0002	0,0012	
4	-0,0007	0,0007	-0,0018	0,0011 *	
5	-0,0011	0,0006 **	-0,0017	0,0010 **	
6			-0,0018	0,0009 **	

(*), (**), (***): significant op respectievelijk 20%, 10% en 5%

Noot: De getallen in deze regressie tabel moeten worden gelezen als veranderingen in de kans op spijt door een verschuiving met een eenheid in de variabelen in de tabel. "Gemiddeld" is een aggregaat van het aantal gesprekken in alle schooljaren. "Laat in opleiding" is een gewogen aggregaat waarbij gesprekken later in de opleiding meer wegen dan gesprekken eerder in de opleiding. "Spijt" is weergegeven in perunages.

Het gebruik van studiekeuzebegeleiding die geïntegreerd is in het onderwijs heeft geen significant verband met spijt van de studiekeuze. Bij zowel het havo als het vwo blijken scholen waar leerlingen in de laatste jaren van de opleiding nog regelmatig een extern bureau raadplegen significant meer spijt hebben.

5.6 Begeleiding tijdens de hbo- of wo-opleiding

Naast de enquête onder havo/vwo-scholen werd er ook een enquête gehouden onder hbo/wo-instellingen. De respons was met 36 instellingen te laag voor kwantitatieve analyses, en daarom zullen hier enkele resultaten alleen indicatief worden beschreven. We vroegen de respondenten waar de afdeling waar zij zich bevinden vooral mee bezighoudt met betrekking tot studie- en beroepskeuzes. Hierbij kon de keuze gemaakt worden uit werving van studenten, voorbereiding van studenten op de arbeidsmarkt en begeleiding van studenten tijdens de studie. Helaas waren er zeer weinig respondenten die aangaven met de eerste twee facetten bezig te zijn. 22 respondenten houden zich bezig met het begeleiden van studenten tijdens de studie. Hier bespreken we daarom de antwoorden op enkele vragen met betrekking tot dit facet.

De instellingen geven aan dat gemiddeld 12 procent van de studenten de studie te moeilijk vindt, en dat 7% de studie te eenvoudig vindt. 16% van de studenten had zich iets anders voorgesteld bij de studie. De variatie bij deze gemiddelden is hoog. Bij bepaalde instituten is het percentage studenten dat zich iets anders had voorgesteld slechts 5% maar er zijn ook uitschieters bij tot 70%. 10% van de studenten had zich de beroepen die men met de studie kan uitoefenen anders voorgesteld, en 6% van de studenten had zich het arbeidsmarktperspectief anders voorgesteld.

De respondenten geven aan dat gemiddeld 14% van de studenten overweegt een andere studie te kiezen. En dat 11% daadwerkelijk gaat veranderen van studie. Bij de heroriëntatie helpen vrijwel alle instituten de studenten door individuele gesprekken te voeren en verwijzen ook veel instituten door naar andere professionele hulpverlening. Slechts 7 van de 19 instellingen neemt contact op met andere instellingen.